

Leidraad gebiedsgerichte aanpak Stikstof in de provincie Utrecht

Versie voor PS 15 juli 2020

Inhoudsopgave

1	Op zoek naar een nieuwe balans.....	4
1.1	Inleiding.....	4
1.2	De landelijke stikstofcrisis in een notendop	5
1.3	Kamerbrief 24 april 2020	6
1.4	Doelstellingen Utrechtse stikstofaanpak	7
1.5	Samenwerken is essentieel	7
1.6	Integrale aanpak.....	8
1.7	Leeswijzer	8
2	Beschrijvingen per N2000-gebied.....	10
2.1	Inleiding.....	10
2.2	NOORDWEST	11
2.2.1	Oostelijke Vechtplassen.....	11
2.2.2	Botshol.....	11
2.2.3	Nieuwkoopse plassen (Schraallanden van de Meije).....	12
2.3	ZUIDWEST.....	12
2.3.1	Uiterwaarden Lek	12
2.3.2	Zouweboezem	12
2.3.3	Lingegebied en Diefdijk-Zuid	13
2.4	ZUIDOOST.....	13
2.4.1	Rijntakken.....	13
2.4.2	Kolland en Overlangbroek	13
2.4.3	Binnenveld.....	14
3	De stikstofopgave per Natura 2000-gebied.....	15
3.1	Inleiding.....	15
3.2	Landelijke data (RIVM-gegevens)	15
3.3	Provinciale data	15
3.4	Analyse van de data.....	18
3.5	Van rijksbeleid naar stikstofopgave per N2000-gebied	18
4	Gebiedsgerichte aanpak	20
4.1	Inleiding.....	20
4.2	Spoor 1: Intensiveren natuurherstelmaatregelen in de N2000-gebieden	20
4.3	Spoor 2: Gebiedsprocessen rondom de N2000-gebieden	21
4.4	Spoor 3: Versterken innovatie en instrumentarium	22
4.4.1	Proeftuinen stimuleren.....	22
4.4.2	Een goed gevulde instrumentenkoffer	23

4.5	Uitvoering van de gebiedsprocessen	23
4.5.1	Uitgangspunten	23
4.5.2	Fasering gebiedsprocessen	24
4.5.3	Planning gebiedsprocessen	25
4.5.4	Rolverdeling gebiedsprocessen	25
5	Maatregelen voor mobiliteit, industrie, scheepvaart en bouw	27
5.1	Inleiding	27
5.2	Mobiliteit	27
5.3	Industriële sector	27
5.4	Scheepvaart	28
5.5	Bouw	28
6	Beleidskaders	29
6.1	Inleiding	29
6.2	Provinciale beleidskaders	29
7	Organisatie en financiën stikstofaanpak	31
7.1	Inleiding	31
7.2	Interne organisatie	31
7.3	Externe organisatie	33
7.4	Financiële aspecten van de stikstofaanpak	35
	Bijlage 1: Invloed van maatregelpakket uit Kamerbrief 24 april op depositie in Utrechtse N2000 - gebieden	37

1 Op zoek naar een nieuwe balans

1.1 Inleiding

Voor u ligt de *Leidraad gebiedsgerichte aanpak Stikstof Provincie Utrecht*. Sinds de uitspraak van de Raad van State op 29 mei 2019 over het Programma Aanpak Stikstof (PAS), is er op dit gebied veel gebeurd in Nederland. Veel sectoren hebben te maken met de stikstofproblematiek of met de gevolgen ervan: landbouw, mobiliteit, woningbouw, industrie. Het is duidelijk geworden dat we een nieuwe balans moeten zoeken tussen de bescherming en het herstel van onze natuur enerzijds en maatschappelijke en economische ontwikkeling anderzijds.

Dit gebeurt op nationaal niveau: het Rijk stelt een pakket aan generieke kaders en maatregelen op om de stikstofbelasting op landelijk niveau terug te dringen. De provincies zijn verantwoordelijk voor een aanvullende gebiedsgerichte aanpak met bronmaatregelen en natuurherstelmaatregelen.

Waar 2019 voor de provincie en haar externe partners in het teken stond van het omgaan met de stikstofproblematiek en het op gang brengen van vergunningverlening, zal de provincie Utrecht vanaf 2020 richting geven aan een meer strategische en gebiedsgerichte aanpak, gericht op de middellange termijn (2020-2030). Dit kan de provincie niet alleen. Hierbij hebben we het Rijk nodig (kaderstelling, flankerend beleid, instrumentarium en middelen). En ook alle Utrechtse overheden, koepelorganisaties, branches en belangenbehartigers. Zij mogen wat van de provincie verwachten, maar de provincie verwacht ook het nodige van hen. Alleen samen kunnen we tot een effectieve en gedragen aanpak komen en de doelen bereiken.

Dit document is bedoeld om richting te geven aan het proces waarmee de provincie Utrecht, samen met haar partners, de gebiedsgerichte aanpak wil vormgeven.

In het kader van het PAS, dat op 1 juli 2015 in werking trad, zijn voor alle Natura 2000-gebieden met een overschrijding van de stikstofbelasting, zogenaamde Gebiedsanalyses opgesteld, waarin het behoud van de aangewezen natuurdoelen door de uitvoering van de herstelmaatregelen, geborgd werd. Met deze maatregelen gaan we onverminderd door.

De Leidraad is gebaseerd op staand beleid en de afspraken die hierover tot nu toe zijn gemaakt met het Rijk en de provincies. De verwachting is dat de komende maanden nog tal van aanvullende ontwikkelingen zullen plaats vinden, mede omdat op 8 juni jl. het Adviescollege Stikstofproblematiek haar eindadvies aan de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit heeft aangeboden. De minister heeft aangegeven het advies eerst goed te willen bestuderen alvorens met een reactie te komen. De verwachting is dat zij half juni 2020 een eerste reactie zal geven en later een meer uitgebreide.

Dit document biedt een leidraad, het geeft kaders en richting aan het inrichten en de uitvoering van de gebiedsgerichte aanpak. Komende periode zal het Rijk nog met een nadere uitwerking van hun beleid komen. Dit zal van invloed zijn op de gebiedsgerichte aanpak.

Waar komt de stikstof vandaan?

In het stikstofvraagstuk gaat het om de emissie (uitstoot) en depositie (neerslag) van ammoniak (NH₃) en stikstofoxiden (NO_x). Beide soorten stikstof zijn, bij de huidige niveaus, slecht voor stikstofgevoelige planten en dieren in Natura 2000-gebieden (en ook in andere natuurgebieden). De totale emissie in Nederland bestaat voor 60% uit ammoniak (NH₃) en voor 40% uit stikstofoxiden (NO_x). De landbouw, en dan met name de veehouderij, is de grootste bron van stikstofdepositie. Zij is verantwoordelijk voor 46% van alle stikstofdepositie in Nederland (bron:RIVM), in Utrecht is het aandeel van de landbouw vergelijkbaar (48%). Ongeveer 30 % komt uit het buitenland (maar Nederland is netto exporteur) en de rest uit industriële bronnen, verkeer en gebouwen. Van de binnenlandse bronnen is 2/3e van de emissie afkomstig van de agrarische sector. De situatie voor de Utrechtse N2000-gebieden is weergegeven in figuur 2 op pagina 15.

***Stikstofoxiden** ontstaan bij verbrandingsprocessen in auto's, fabrieken en woningen. NO_x verwaait snel. Een grote fabriek met NO_x uitstoot heeft daarom relatief weinig impact op het meest nabijgelegen Natura 2000-gebied, maar wel een kleine invloed op heel veel Natura 2000-gebieden (letterlijk door het hele land). Dit vraagt vooral een aanpak op landelijk niveau via generieke maatregelen.*

***Ammoniak** is een van de stoffen die vrijkomt uit mest van vee en komt voornamelijk uit stallen en door bemesting van akkers en weilanden. Ammoniak slaat sneller en dichterbij neer dan stikstofoxiden. Een boerderij heeft dus relatief veel invloed op een nabijgelegen Natura 2000-gebied en minder invloed op verder weg gelegen Natura 2000-gebieden in Nederland.*

1.2 De landelijke stikstofcrisis in een notendop

Van nature komen stikstofverbindingen in de lucht voor. Door verbrandingsmotoren, industrie en uit de landbouw komen stikstofverbindingen vrij. Deze verbindingen, NH₃ en NO_x, komen direct ofwel via neerslag terug in onze omgeving. In het hele land is de depositie van stikstof hierdoor hoog. Met de sterke toename van de beschikbaarheid van stikstof in natuurgebieden zien we in deze natuurgebieden een sterke afname van soorten, omdat slechts een beperkt aantal voedselminnende soorten, zoals brandnetels en bramen, veel beter gedijen dan de soorten die zich hebben gespecialiseerd in voedselarme situaties. De voedselminnende soorten verdringen de voedselarme, waardoor de biodiversiteit sterk afneemt. Dit is een probleem omdat wij als land verplicht zijn vanuit onze internationale afspraken om gebieden en de daarin aanwezige biodiversiteit voor de toekomstige generaties te behouden en beschermen. Daarnaast is een verarming van de natuur ook schadelijk voor de economie en voor de gezondheid.

Om zowel economische ontwikkelruimte te behouden en de natuur te verbeteren werd in Nederland het PAS (Programma Aanpak Stikstof) ontwikkeld. De kern daarvan was dat door het nemen van herstelmaatregelen de natuur werd hersteld en via bronmaatregelen in verschillende sectoren de uitstoot zou worden verminderd. Hierdoor zouden de natuurwaarden, ondanks de te hoge stikstofdepositie, behouden blijven. Vooruitlopend op de uitstootvermindering en uitvoering van de maatregelen konden dan al vergunningen worden verleend. De Raad van State deed op 29 mei 2019 uitspraak dat het PAS niet als kader mag worden gebruikt voor de vergunningverlening. Kern hiervan is dat zolang er geen zekerheid van behaalde resultaten is van reeds uitgevoerde maatregelen, er geen vergunningen verleend mogen worden. Er mag dus geen extra stikstofuitstoot toegestaan worden vooruitlopend op verwachte toekomstige effecten.

Sindsdien is er veel gebeurd rondom stikstof. Door de uitspraak kwam de vergunningverlening tijdelijk stil te liggen. De inzet richtte zich in het najaar van 2019 met name op het weer mogelijk maken van de vergunningverlening. Door de PAS-uitspraak waren daarvoor immers geen kaders meer. Daarom hebben uiteindelijk in december 2019 alle provincies in onderlinge afstemming de beleidsregels vastgesteld. Dit betrof de gewijzigde set aan regels ten opzichte van de regels die door de provincies in oktober waren vastgesteld en door verschillen met Rijksbeleid leidden tot protesten.

Sinds 11 oktober 2019 is vergunningverlening weer mogelijk voor activiteiten die per saldo niet leiden tot een toename van stikstofdepositie in overbelaste Natura 2000-gebieden en – onder voorwaarden – voor projecten waarvoor geen alternatieven bestaan en die nodig zijn omwille van dwingende redenen van groot openbaar belang.

Een belangrijk onderdeel uit de uitspraak van de Raad van State is dat er een dalende lijn van stikstofdepositie aangetoond moet worden, voordat structureel ontwikkelingen die stikstofdepositie veroorzaken op overbelaste habitats weer zijn toegestaan. Initiatieven die, ondanks de mogelijkheden die salderen biedt, toch extra depositie veroorzaken, kunnen niet doorgaan. Daarvoor moet eerst de stikstofdepositie omlaag. Dit moet via bronmaatregelen gebeuren.

Om de totale depositie in beeld te kunnen houden, is landelijk een stikstofregistratiesysteem (SSRS) opgezet waarbij ruimte die vrijkomt bij bronmaatregelen weer gedeeltelijk ingezet kan worden ten behoeve van economische ontwikkelingen. Het Rijk hanteert hierbij een verdeling van 70% voor economische ontwikkelingen en 30% om de depositie op natuurgebieden permanent te verlagen¹. De eerste maatregel die het kabinet in het SSRS heeft gestopt, is de maximumsnelheid op snelwegen te verlagen tot maximaal 100 km/uur overdag. De ruimte die dit oplevert komt ten goede aan de bouw van woningen en zeven MIRT projecten (Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport).

1.3 Kamerbrief 24 april 2020

In de kamerbrief van 24 april jl. (*Voortgang stikstofproblematiek: een structurele aanpak*, kenmerk BPZ/20120075) is aangegeven met welke aanpak het rijk het stikstofprobleem wil aanpakken. Het rijk legt in deze brief een expliciete rol bij de provincies als regisseur van de gebiedsgerichte aanpak. De aanpak wordt in de brief als volgt samengevat weergegeven:

‘Op hoofdlijnen bestaat de structurele aanpak van het kabinet daarmee uit de volgende elementen:

- *Maatregelen ten behoeve van natuurbehoud en -herstel*: gericht op de realisatie van de instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden om te voldoen aan artikel 6, eerste en tweede lid, van de Habitatrictlijn en het Natuurnetwerk Nederland.
- *Natuurinclusieve ruimtelijke inrichting*: een betere ruimtelijke integratie van natuur met andere functies als landbouw, energieopwekking, woningbouw en infrastructuur om zo meer natuurinclusief areaal te ontwikkelen.
- *Streefwaarde stikstofreductie voor 2030*: In aanvulling op het pakket aan natuurmaatregelen streeft het kabinet ernaar om in 2030 op ten minste 50 procent van de hectares met

¹ het Rijk neemt ook maatregelen die expliciet bedoeld zijn om de natuurkwaliteit te behouden en verbeteren om aan de wettelijke verplichtingen te kunnen voldoen. Daarvoor geldt de afoming niet en gaat 100% naar de natuur. De meeste maatregelen uit de Kamerbrief van 24 april vallen hieronder.

stikstofgevoelige natuur in Natura 2000-gebieden de stikstofdepositie onder de kritische depositiewaarden (kdw) te brengen.

- *Bronmaatregelen gericht op stikstofreductie:* Om een daling van de stikstofdepositie op stikstofgevoelige natuur te realiseren, heeft het kabinet besloten tot een omvangrijk, evenwichtig en kosteneffectief pakket aan stikstofreducerende bronmaatregelen, gericht op het halen van de streefwaarde voor stikstofreductie.
- *Monitoring en bijsturing:* Om te monitoren of de condities voor behoud en herstel van instandhouding worden behaald, het maatregelenpakket voldoende effectief is en het maatregelenpakket of de streefwaarde bijstelling behoeven, wordt een monitorings- en bijsturingssystematiek ingericht.
- *Uitwerking van gebiedsgerichte aanpak en regelgeving:* Voor de vastlegging en uitvoering van de structurele aanpak worden afspraken met de provincies gemaakt en indien nodig in wet- en regelgeving uitgewerkt of aangepast. Een belangrijke stap is reeds gezet met het inmiddels in werking getreden stikstofregistratiesysteem.'

De Kamerbrief geeft een toelichting op al deze elementen. Waar aan de orde wordt hier in de voorliggende leidraad naar verwezen.

1.4 Doelstellingen Utrechtse stikstofaanpak

Om het stikstofprobleem aan te pakken wordt er langs twee lijnen gewerkt:

- Generiek: opstellen/aanpassen van de beleidsregel stikstof en de daar bijhorende vergunningverlening en handhaving.
- Gebiedsgericht: we bekijken per Natura2000 gebied welke kansen er in het gebied en de directe omgeving liggen.

De eerste lijn, de generieke aanpak, is vooral landelijk. Voorliggende Leidraad werkt de tweede lijn, de gebiedsgerichte aanpak, uit. Het is een aanpak gericht op de middellange termijn, periode 2020-2030. De aanpak gaat uit van de volgende doelstellingen:

Doelstellingen gebiedsgerichte aanpak provincie Utrecht:

Met deze stikstofaanpak wil de provincie Utrecht, in aanvulling op de structurele aanpak van het rijk, samen met haar partners de komende jaren een flinke beweging in gang zetten naar:

1. het robuuster maken en verbeteren van de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden met het doel om de verbeterde staat van instandhouding ervan te bereiken / te behouden;
2. een duurzaam toekomstperspectief voor de landbouw en andere maatschappelijke en economische activiteiten;
3. een vermindering van de lokale stikstofdepositie t.b.v. doelstellingen 1 en 2.

Het realiseren van deze doelstellingen is een taak van alle betrokken sectoren tezamen. Iedere partij draagt naar rato bij.

1.5 Samenwerken is essentieel

In aanloop naar dit document zijn ruime contacten geweest, zowel in formeel vergaderverband als in meer kleinere en informele settings, met (vertegenwoordigers van) de betrokken stakeholders. Dit zijn zowel de medeoverheden (rijk, waterschappen, gemeenten), als de belangenvertegenwoordigers uit de betrokken sectoren (zoals o.a. landbouw, natuur, bouwwereld, industrie). De signalen uit al deze gesprekken is belangrijke input geweest voor het opstellen van dit document. Deze gesprekken zullen

ook vanuit een goede samenwerking worden voortgezet, want alleen door samen te werken kan de gebiedsgerichte aanpak goed worden uitgevoerd, zoals met dit document wordt voorgesteld. In deze samenwerking heeft iedere partij zijn eigen rol en verantwoordelijkheden. Belangen kunnen daarbij verschillen en kunnen schuren. Maar juist dan is het essentieel om vanuit een constructieve basis open en transparant de samenwerking te blijven vormgeven.

De Gebiedscommissie Utrecht-West en de Gebiedscoöperatie O-gen zijn door ons gevraagd om een eerste inventarisatie van kansen ten behoeve van de gebiedsgerichte aanpak te maken. Zie hiervoor de twee losse bijlagen bij deze Leidraad. Ook deze adviezen zijn meegenomen in voorliggend document.

Samenwerking is ook nodig met buurprovincies. Het stikstofvraagstuk stopt niet bij de grens van de provincie en veel van onze Natura 2000-gebieden liggen op of nabij de provinciegrens. Processen en maatregelen voor deze gebieden behoeven onderlinge afstemming. Gelukkig is er al een goede samenwerking met Gelderland en Noord- en Zuid-Holland. Deze goede samenwerking zal bij de gebiedsgerichte aanpak zoals hier voorgesteld, onverminderd worden voortgezet. Per N2000-gebied maken we heldere afspraken over gezamenlijke kaders en uitgangspunten en over de governance.

1.6 Integrale aanpak

Het is van belang dat de gebiedsgerichte aanpak voor stikstof niet op zichzelf komt te staan, maar wordt opgepakt in samenhang met andere opgaven in het landelijk gebied, zoals verduurzaming van de landbouw, afremmen bodemdaling, realiseren natuuropgaven, vergroting van de biodiversiteit, de energietransitie, de woningbouwopgave en de opgaven voor vitale bedrijventerreinen.

Bij de startfase van de gebiedsprocessen wordt in samenwerking met belangrijke stakeholders de synergie en samenhang in beeld gebracht van de opgaven en ambities die er spelen. De partijen/stakeholders werken gezamenlijk aan oplossingen voor het geheel. Daar waar mogelijk sluiten ze aan bij initiatieven die er in het gebied al zijn.

Een relevante ontwikkeling is het spoor van de ‘natuurinclusieve ruimtelijke inrichting’: de minister van LNV geeft dit in haar Kamerbrief van 24 april jl. aan als een van de sporen voor de structurele aanpak van de stikstofproblematiek:

‘Naast de inzet op natuurbehoud en -herstel en stikstofreductie kan ook een andere inrichting van de ruimte bijdragen aan condities voor een gunstige – of waar dat nog niet mogelijk is – verbeterde landelijke staat van instandhouding. Daarbij gaat het vooral om natuur te vermengen met bestaande functies, bijvoorbeeld in de vorm van agrarisch natuurbeheer door boeren, zonneparken gecombineerd met natuurontwikkeling of natuurinclusieve woningbouwontwikkeling, zodat er leefgebieden voor soorten ontstaan. Juist door landbouw en natuur met elkaar in harmonie te brengen, is er perspectief voor zowel natuur als een toekomstbestendige landbouw. Het belang van een meer natuurinclusieve ruimtelijke inrichting valt ook vaak samen met andere maatschappelijke opgaves waaronder waterveiligheid, de energietransitie en klimaatbestendigheid. De natuur die op deze manier ontstaat, zal niet als Natura 2000-gebied worden aangewezen of leiden tot uitbreiding van bestaande Natura 2000-gebieden.’

1.7 Leeswijzer

Het document is als volgt opgebouwd:

- Hoofdstuk 1: Op zoek naar een nieuwe balans;
- Hoofdstuk 2: Beschrijving van de stikstofgevoelige N2000-gebieden in de provincie Utrecht;

- Hoofdstuk 3: Zicht op de opgave per Natura 2000-gebied;
- Hoofdstuk 4: De koers, een gebiedsgerichte aanpak langs drie sporen;
- Hoofdstuk 5: Maatregelen voor mobiliteit, industrie, scheepvaart en bouw;
- Hoofdstuk 6: Beleidskaders en randvoorwaarden;
- Hoofdstuk 7: Organisatie en financiën.

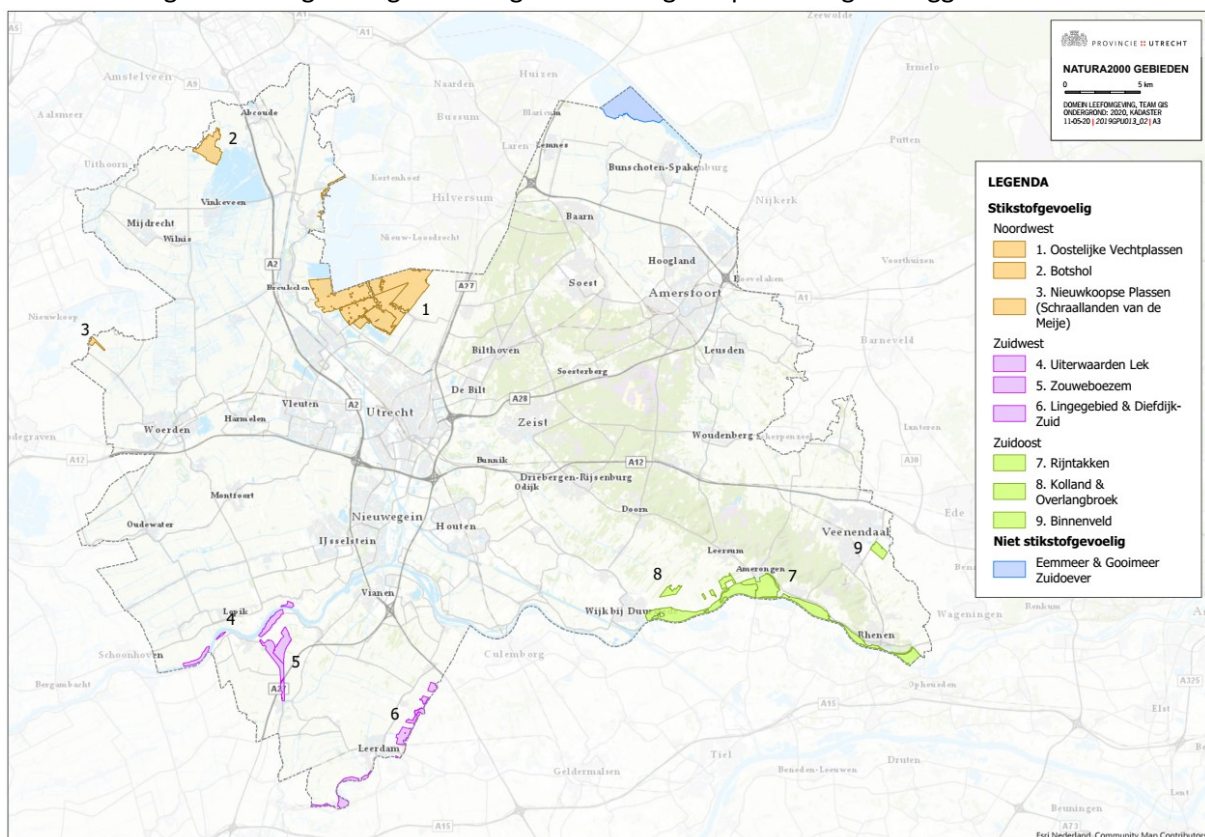
2 Beschrijvingen per N2000-gebied

2.1 Inleiding

De provincie Utrecht telt tien Natura 2000-gebieden. In negen van deze gebieden liggen stikstofgevoelige habitats. Dit zijn bijvoorbeeld vochtige bossen (o.a. hakhoutbossen), trilvenen, galigaanmoerassen, veenmosrietlanden, blauwgrasland, etc. Te veel stikstof veroorzaakt in deze begroeiingstypen een achteruitgang van de natuurwaarden en van de specifieke daarbij behorende biodiversiteit en soorten. Dit zijn de N2000-gebieden waar we het in voorliggend document over hebbe. Deze N2000-gebieden vielen ook onder het voormalige PAS. Op Europees niveau zijn ze aangewezen als Habitatrichtlijngebied. Het enige N2000-gebied binnen onze provincie dat niet gevoelig is voor stikstof is de zuidoever van het Eemmeer en Gooimeer.

Hieronder volgt een korte beschrijving van de negen stikstofgevoelige N2000-gebieden geordend in drie regio's: Noordwest, Zuidwest, Zuidoost (bron: beheerplannen per N2000-gebied, website BIJ12). Per gebied wordt ook kort ingegaan op de status en de stand van zaken van de herstelmaatregelen die in de beheerplannen zijn afgesproken.

De ligging van de negen gebieden is in onderstaande kaart weergegeven. Op de kaart is te zien dat zes van de negen stikstofgevoelige N2000-gebieden langs de provinciegrens liggen of deels erover.



Figuur 1- ligging stikstofgevoelige N2000-gebieden binnen de provincie Utrecht

2.2 NOORDWEST

2.2.1 Oostelijke Vechtplassen

Circa twee derde van het N2000-gebied Oostelijke Vechtplassen ligt in de provincie Noord-Holland en ca. één derde in de provincie Utrecht. Noord-Holland is trekker bij het opstellen van het beheerplan (nog niet gereed), maar iedere provincie is verantwoordelijk voor de uitvoering van inrichtings- en beheermaatregelen en monitoring binnen het eigen deel. In het Utrechtse deel ligt er ook nog een opgave voor verwerving of functieverandering van ca. 60 ha.

De Oostelijke Vechtplassen bestaan uit een reeks van laagveengebieden op de grens van Noord-Holland en Utrecht, tussen de Vecht en de Utrechtse Heuvelrug. Het veen in het gebied is op veel plaatsen vergraven waardoor een afwisseling van land en water is ontstaan met grote plassen, sloten, rietlanden en andere moerassen, graslanden en bossen. In het gebied zijn twee belangrijke gradiënten te onderscheiden: van noord naar zuid loopt een gradiënt van meer gesloten gebied (bos) naar meer open landschap (grasland, trilveen en rietland), terwijl van oost naar west een gradiënt is te zien van toenemende kwel (in petgaten en trilvenen). Van Europees belang zijn de begroeiingen van open water, restanten trilveen, de grote oppervlakte aan moerasbos, populaties van de Noordse woelmuis, grote aantallen foeragerende vleermuizen en diverse water- en moerasvogels. Samen met de Wieden en Weerribben behoort het gebied tot de belangrijkste laagveenmoerassen van ons land.

Status en herstelmaatregelen: Met enkele habitattypen als trilvenen en blauwgrasland gaat het niet goed vanwege de ongunstige waterhuishouding, stikstofdepositie etc. Maatregelen zijn daarom noodzakelijk. De maatregelen uit de PAS-gebiedsanalyse worden op dit moment uitgevoerd. In een aantal polders (Taartpunt, Oostelijke Binnenpolder van Tienhoven, Bethunepolder) zijn de maatregelen reeds afgerond en zijn er eerste aanwijzingen dat deze een positief effect hebben. In de overige polders (Westbroekse Zodden, Molenpolder, Noorder Maarsseveense Plassen) worden de maatregelen naar verwachting begin 2021 afgerond. De maatregelen bestaan in algemene zin uit het aanpassen van het watersysteem om kwelwater meer invloed te geven en het waterpeil te verhogen en uit het verwijderen van de voedselrijke toplaag van voormalige agrarische gronden. Daarnaast worden delen weer teruggezet in de successie door bijvoorbeeld een dichtgegroeid petgat weer open te maken.

2.2.2 Botshol

Het N2000-gebied Botshol ligt in de gemeente De Ronde Venen dicht tegen de grens met Noord-Holland. In dit gebied is het doel om te komen tot een evenwichtig ecologisch systeem waarin alle stadia van de laagveenverlandingscyclus een plek kunnen vinden. Het betreft kranswierwater, galigaanvegetaties, veenmosrietland en moerasbos. Hiervoor is zowel de waterkwaliteit als -kwantiteit van belang. In het kader van de aanpak stikstof wordt kwaliteitsverbetering van de veenmosrietlanden gerealiseerd door intensivering van het beheer. Daarnaast is hier een groot LIFE-programma uitgevoerd (een subsidieprogramma van de Europese Unie met als doel innovatieve projecten te ondersteunen die passen in het Europese natuur-, milieu- en klimaatbeleid). Ten noorden van het natuurgebied (polder Nellestein) zijn recent gronden geruild. Hiermee wordt de natuur in Botshol versterkt (ontwikkeling van vochtig hooiland, mede met het oog op weidevogels).

Status en herstelmaatregelen: De in de gebiedsanalyse genoemde herstelmaatregelen zijn (grotendeels) uitgevoerd en afgerond. De galigaanvegetaties breiden zich uit. Ook de kwaliteit en oppervlakte van het veenmosrietland is aanzienlijk toegenomen en de veenmosrietlanden zijn veel

bloemrijker geworden. Wel blijft de verlanding van de gegraven petgaten tegenvallen en ontwikkelen de onderwatervegetaties zich nog niet goed.

2.2.3 Nieuwkoopse plassen (Schraallanden van de Meije)

De Nieuwkoopse plassen liggen grotendeels in Zuid-Holland. In Utrecht liggen alleen de schraallanden van De Meije. Deze schraallanden, aan de zuidkant langs het riviertje De Meije, bestaan uit een soortenrijk nat schraallandencomplex, met veel klokjesgentianen en zeldzame zeggensoorten. De naastgelegen Nieuwkoopse Plassen/De Haeck omvatten grote veenplassen en een mozaïek van petgaten en legakkers en graslanden op veen.

Status en herstelmaatregelen: De kwaliteit van het blauwgrasland in de Meije neemt langzaam af. De kwaliteit gaat achteruit door verdroging en verruiging. Recent zijn enkele naastliggende agrarische percelen gekocht als onderdeel van de NNN. Door gerichte inrichtings- en beheermaatregelen zullen de hydrologie en de robuustheid op termijn verbeteren.

2.3 ZUIDWEST

2.3.1 Uiterwaarden Lek

Het N2000-gebied Uiterwaarden Lek is verdeeld over vier terreinen in de uiterwaarden van de Lek tussen Vianen en Schoonhoven. Het gaat om de Horde en de Willige Langerak en het nabijgelegen schiereiland De Bol op de noordoever van de rivier en – op de zuidoever – de Koekoeksche Waard en de Kersbergsche- en Achthovensche uiterwaarden, met daarin het terreintje Luistenbuul. Gezamenlijk bevatten deze terreinen de best ontwikkelde voorbeelden van stroomdalgraslanden langs de Lek. Voor de Uiterwaarden Lek is er een verwervings-/ functieveranderingsopgave van ongeveer 30 ha.

Status en herstelmaatregelen: Hoewel de meeste herstelmaatregelen zijn uitgevoerd, is de 30 ha verwerving/functieverandering nog wel een belangrijke opgave om te realiseren.

De glanshaverhooilanden ontwikkelen zich doorgaans goed. Wel is er veel afslag, waar vooral de stroomdalgraslanden last van hebben. De afslag van de Bol wordt binnenkort opgelost. De mogelijkheden om de afslag op de andere locaties aan te pakken, wordt nog onderzocht in overleg met Rijkswaterstaat die hier Kader Richtlijn Water-doelen heeft.

2.3.2 Zouweboezem

Als gevolg van een provinciale herindeling ligt dit N2000-gebied vanaf 1 januari 2019 binnen de provincie Utrecht (gemeente Vijfheerenlanden).

De Zouweboezem is een in de 14e eeuw gegraven boezemgebied dat diende als opvang voor het overtollige water uit de omliggende polders. Het gebied bestaat uit open water, riet- en zeggemoerassen, wilgengrienden en elzenbroekbos. De Zouweboezem is het kleinste “Belangrijke Vogelgebied” van Nederland, met als voornaamste broedvogel de purperreiger, de Zwarte Stern en het Porseleinhoen. Daarnaast is het gebied ook belangrijk voor de Krakeend. Voor de habitatrichtlijn is het gebied van belang vanwege de grote populatie Grote modderkruipers, een vissoort.

In het gebied ligt een aanzienlijk oppervlakte blauwgrasland, een zeldzaam begroeiingstype in het veenweidegebied. Dit habitattype staat in heel Nederland sterk onder druk. Polder Achthoven is een van de weinige locaties in Laag Nederland waar mogelijkheden bestaan om dit habitattype uit te breiden. Het type komt hiervoor op veenbodem, waarvan de klei is afgegraven.

Status en herstelmaatregelen: De herstelmaatregelen die in het kader van het PAS waren genoemd, zijn uitgevoerd. De grootste inrichtingsmaatregel die nu nog nodig is, betreft herstel van het rietmoeras en deze is nog niet uitgevoerd.

2.3.3 Lingegebied en Diefdijk-Zuid

Dit N2000-gebied ligt voor het grootste deel in de provincie Gelderland, en slechts met een kleine oppervlakte in de provincie Utrecht. Het N2000-gebied omvat de oeverlanden van de Linge, een rivier met een smal stroomgebied tussen Rijn en Waal. Door haar omvang, schaal en dynamiek neemt de Linge een bijzondere positie in het Nederlandse rivierenlandschap. Het landschap is minder dynamisch dan dat van de Rijn, Waal, Maas en IJssel, maar heeft in veel opzichten toch het karakter van een rivierenlandschap met daarbij behorende landschapselementen, begroeiingen en soorten. Samenhangend met de geringere dynamiek, wordt het gebied gekenmerkt door interessante overgangen naar laagveen, wat tot uiting komt in een diversiteit aan verlandingsgemeenschappen. Voor het gebied is er een verwervings/functieveranderingsopgave van ongeveer 30 ha.

Status en herstelmaatregelen: In het Utrechtse deel hoeven vooralsnog geen herstelmaatregelen uitgevoerd te worden.

2.4 ZUIDOOST

2.4.1 Rijntakken

Het N2000-gebied Rijntakken omvat vier deelgebieden: 1) Uiterwaarden IJssel, 2) Uiterwaarden Nederrijn, 3) Gelderse Poort en 4) Waal. Het deelgebied Uiterwaarden Nederrijn ligt gedeeltelijk binnen de grenzen van de provincie Utrecht. De andere drie deelgebieden liggen met name in Gelderland, de uiterwaarden IJssel liggen voor een deel in Overijssel.

De uiterwaarden van de Nederrijn liggen in het gebied tussen Heteren en Wijk bij Duurstede. De rivier vormt hier een dynamisch systeem, een samenspel tussen natuurlijke processen en menselijk ingrijpen. In perioden met lage rivierafvoer wordt het water op peil gehouden door de stuw bij Amerongen.

De uiterwaarden zijn gevarieerd in breedte en hoogteligging en bestaan voornamelijk uit graslanden, afgewisseld met enkele akkers, meidoornhagen, knotwilgen, bosjes, moerasgebiedjes, ontgrondingsgaten en geïsoleerde oude riviertakken. Het winterbed varieert in breedte van 500 meter bij Rhenen tot maximaal twee kilometer bij Amerongen. Karakteristiek voor dit gebied is de overgang van het rivierenlandschap naar de hogere gronden: de stuwwallen van de Utrechtse Heuvelrug en de Veluwe. Enkele voorbeelden zijn de Blauwe Kamer onder aan de Grebbeberg, de Elster Buitenwaarden grenzend aan Plantage Willem III en de Amerongse Bovenpolder aan de voet van de Amerongse Berg. Op deze overgangen komen restanten van hardhoutoibossen voor.

Status en herstelmaatregelen: de kwaliteit van de aangewezen habitattypen is goed. Wel is er een (geringe) verruiging op een aantal locaties. Herstelmaatregelen zijn grotendeels uitgevoerd maar aanvullende beheermaatregelen zijn gewenst en kunnen goed worden uitgevoerd in samenhang met het project Sterke Lekdijk en met KRW-maatregelen van Rijkswaterstaat.

2.4.2 Kolland en Overlangbroek

Kolland en Overlangbroek zijn twee landgoederen in het stroomgebied van de Kromme Rijn tussen Wijk bij Duurstede en de Utrechtse heuvelrug. Het N2000-gebied is onderdeel van een kleinschalig cultuurlandschap waar actief beheerde essenhakhoutbosjes voorkomen. Dit essenhakhout op

voedselrijke kleigronden in het rivierengebied vormt een in Europees opzicht zeldzaam bostype met een grote rijkdom aan paddenstoelen en epifytische mossen en korstmossen.

Status en herstelmaatregelen: Door de essentaksterfte – die niet wordt veroorzaakt door stikstofdepositie – gaan veel essen dood. Echter, het aangewezen habitatype (rivierbegeleidend bos) is tamelijk eenvoudig te realiseren, met andere soorten dan es.

De natuurkwaliteit is achteruitgegaan door te veel afvoer van kwelwater. De herstelmaatregelen die dat zouden moeten opvangen, vragen nog de nodige aandacht. Op een aantal punten zijn nog aanvullende maatregelen nodig. Het grondwaterpeil moet op Kolland nog worden opgezet. Door middel van monitoring zal de komende jaren in de gaten gehouden worden hoe de natuurontwikkeling verloopt.

2.4.3 Binnenveld

Het N2000-gebied Binnenveld ligt tussen Veenendaal en Wageningen en bestaat uit twee deelgebieden: De Hel/De Blauwe Hel ten westen van de Grift in de Provincie Utrecht en de Bennekomse Meent ten oosten van de Grift in de Provincie Gelderland. Het gebied is aangewezen als N2000-gebied vanwege de blauwgraslanden, de trilvenen en veenmosrietlanden en het geel schorpioenmos. De sterke kwel vanuit de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug is de motor achter de hoge natuurwaarden.

Status en herstelmaatregelen: De goede staat van instandhouding van de veenmosrietlanden en de blauwgraslanden staan onder druk. Gelderland loopt met de uitvoering van de herstelmaatregelen in het N2000-gebied één jaar voor op Utrecht, maar de situatie was in het Gelderse deel (Bennekomse Meent) veel urgenter. Daarnaast heeft Gelderland ook de NNN in haar deel van het N2000-gebied al grotendeels ingericht, een groot project. Aan Utrechtse zijde ligt hier een veel beperktere opgave die later wordt ingericht. In de Utrechtse Hel staat de uitvoering gepland in de winter van 2020-2021.

De uitvoering van een proef met een kwelput en de sanering van een vuilstort zijn voorzien in 2020 / 2021.

3 De stikstofopgave per Natura 2000-gebied

3.1 Inleiding

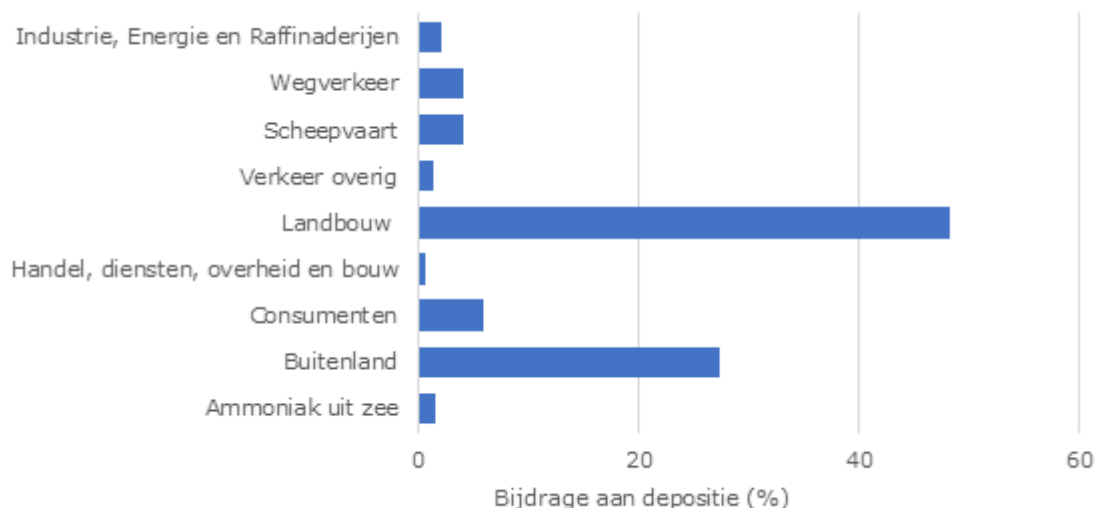
Voor een gebiedsgerichte aanpak gericht op de reductie van de stikstofbelasting, is het nodig om- per N2000-gebied – kennis te hebben over de stikstofbelasting en de belangrijkste bronnen daarvan.

Zowel nationaal als provinciaal worden meetgegevens over stikstofemissie geanalyseerd en gemodelleerd. De bijdragen van de verschillende sectoren aan de stikstofdepositie worden daarmee in beeld gebracht. Deze analyses vormen de basis voor de te nemen maatregelen, zowel de generieke maatregelen op basis van de landelijke analyses als de meer gebiedsspecifieke maatregelen op basis van de provinciale/ lokale analyses.

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de landelijke en provinciale (lokale) data en een aanzet voor de conclusies die hieruit getrokken kunnen worden over de stikstofopgave per N2000-gebied.

3.2 Landelijke data (RIVM-gegevens)

De RIVM-gegevens laten zien dat landelijk de stikstofdepositie wordt veroorzaakt door de agrarische sector (46%) en dan in het bijzonder de veeteelt (40%), het buitenland (31%), verkeer en vervoer (8%), huishoudens en kantoren (7%), internationale scheepvaart (4%), de industrie en elektriciteitsproductie (2%). Uit de RIVM-gegevens blijkt ook dat de bijdragen van de verschillende sectoren aan de depositie in de Utrechtse N2000-gebieden tezamen in hoge mate hiermee overeenkomt, zie het diagram hieronder (figuur 2).



Figuur 2 - Bijdrage van verschillende sectoren aan de stikstofdepositie op alle Utrechtse Natura 2000-gebieden tezamen (RIVM-data 2018)

3.3 Provinciale data

In de analyse die de provincie Utrecht zelf heeft uitgevoerd, wordt in beeld gebracht welk deel van de totale depositie afkomstig is van lokale bronnen. In de analyse zijn zowel de agrarische en industriële bronnen meegenomen als de emissies vanuit woningen en kantoren in de directe omgeving van de N2000-gebieden. In het staafdiagram in figuur 2 zijn ook de andere sectoren meegenomen.

Agrarische bronnen:

In de provinciale analyse zijn alle agrarische stalemissies binnen 1, 2 en 5 km van de stikstofgevoelige N2000-gebieden in beeld gebracht en is de depositie op het natuurgebied berekend. De emissiebronnen zijn allemaal apart opgenomen in het model, daarmee kan worden bepaald welke individuele bronnen de grootste bijdrage leveren. De analyse is gedaan op basis van gegevens uit vergunningen (Wet milieubeheer en Natuurbeschermingswet), en dus niet op basis van de feitelijke aanwezige dieren. Deze gegevens waren niet beschikbaar voor deze analyse vanwege privacywetgeving.

Alleen de in Utrecht gelegen stallen zijn meegenomen, met uitzondering van de gebieden Botshol en Oostelijke Vechtplassen, hier zijn ook de in Noord-Holland gelegen stallen meegenomen. Op dit moment zijn de gegevens van andere buurprovincies nog niet op het individuele niveau beschikbaar, zij hebben een andere basis voor de analyse gehanteerd. Zodra dit wel het geval is kunnen ze alsnog worden meegenomen.

Gegevens over beweiden en bemesten zijn verkregen via het Initiator-bestand².

Industriële bronnen

Voor het bepalen van de bijdrage van industriële bronnen aan de stikstofdepositie zijn de volgende selecties uitgevoerd op de dataset die gepubliceerd wordt door het RIVM (www.emissieregistratie.nl, selectiejaar 2017):

- Grootschalige industriële (ammoniak en stikstof oxides) bronnen binnen de grens van de Provincie Utrecht (dit betreft slechts een zeer beperkt aantal bedrijven);
- Grootschalige industriële (ammoniak en stikstof oxides) bronnen tot 10 kilometer van de grens van de Provincie Utrecht;
- Grootschalige industriële (ammoniak en stikstof oxides) bronnen, top 10 van Nederland (de emissies van deze bedrijven kennen een zeer grote verspreiding).

Daarnaast zijn op basis van de RIVM data de emissies van de overige industrie doorgerekend naar depositie op de N2000-gebieden.

Woningen en kantoren

Hiervoor is gebruik gemaakt van de bestanden uit de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) en de Wet Onroerende Zaken (WOZ).

Zoals eerder aangegeven zijn vrijwel alleen maar bronnen die binnen de provincie Utrecht liggen meegenomen in de analyse. De verwachting is dat het binnen enkele maanden mogelijk is om ook de relevante brongegevens van buurprovincies mee te nemen in de analyse. Omdat veel van de Utrechtse N2000-gebieden langs of op de grens met de buurprovincies liggen, is dit relevant.

Met de ontwikkelde aanpak voor data-analyse is het straks mogelijk om scenario's door te rekenen en daarmee te bepalen welke maatregelen het meest bijdragen aan het verminderen van de depositie op de Natura 2000-gebieden. Dit geldt in principe voor alle maatregelen die omgezet kunnen worden in effecten in termen van mol stikstof per ha. Dit betekent dat als de stakeholders in de gebiedsprocessen gezamenlijk doelen stellen met daaraan gekoppeld bepaalde maatregelen, de effecten daarvan op het naastliggende N2000-gebied in principe doorgerekend kunnen worden.

² INITIATOR is een model van Wageningen Economic Research waarin alle belangrijke stikstof en fosfaatfluxen op regionale schaal kunnen worden berekend, waaronder die vanuit beweiding en bemesting.

	NOORDWEST			ZUIDWEST			ZUIDOOST		
N 2000-gebied	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
opp. binnen Utrecht	924	196	40	100	59	280	585	121	36
depositie in mol/ha/jaar									
landbouw									
stallen 1 km									
Utrecht	71,6	19,6	27,7	136,2	55,9	31,4	48,4	282,8	26,1
Noord-Holland	1,6	20,1							
totaal	73,2	39,7	27,7	136,2	55,9	31,4	48,4	282,8	26,1
stallen 2 km									
Utrecht	9,7	15,8	22,9	15,0	28,5	7,4	15,4	28,7	37,7
Noord-Holland	0,2	0,7							
totaal	9,9	16,6	22,9	15,0	28,5	7,4	15,4	28,7	37,7
stallen 5 km									
Utrecht	15,3	27,2	9,5	22,5	33,1	13,6	16,7	14,8	25,2
Noord-Holland	0,1	1,8							
totaal	15,3	29,0	9,5	22,5	33,1	13,6	16,7	14,8	25,2
totaal stallen	98,4	85,2	60,1	173,7	117,5	52,3	80,5	326,3	89,0
bemesten	79,3	61,1	186,5	92,6	169,9	142,5	91,9	178,3	49,3
beweiden	4,8	3,6	14,9	3,3	11,2	5,0	3,6	7,5	1,0
totaal landbouw	182,4	150,0	261,5	269,7	298,6	199,8	176,0	512,1	139,3
huishoudens									
totaal huishoudens	5,6	0,0	0,0	0,8	2,4	10,1	5,3	0,2	6,3
industrie									
TOP 10 NL	12,0	17,4	13,9	10,3	11,8	11,3	7,9	10,8	4,2
emissieregistratie bedrijven (Utrecht + binnen 10 km)	10,2	17,6	8,9	4,5	6,3	14,9	3,9	8,0	8,2
overige bedrijven	0,9	0,2	0,1	0,1	0,1	0,8	0,5	0,4	3,8
totaal industrie	23,1	35,3	22,9	14,8	18,2	26,9	12,4	19,3	16,1
TOTAAL	211,1	185,3	284,4	285,3	319,1	236,8	193,7	531,5	161,7
totaal RIVM (alle bronnen, 2018)	1483	1443	1357	1504	1791	1808	1516	2186	1582
laagste KDW	714	714	714	1286	1071	1143	1286	1857	714

Tabel 1 - bijdrage van verschillende lokale Utrechtse bronnen aan de depositie op elk Natura 2000-gebied. De gegevens van het RIVM zijn aan deze tabel ter vergelijking toegevoegd (blauwe rijen onderaan de tabel)³.

De nummers horen bij de volgende gebieden:

1= Oostelijke Vechtplassen, 2=Botshol, 3=Nieuwkoopse plassen (Schraallanden van de Meije), 4=Uiterwaarden-Lek, 5=Zouweboezem, 6=Lingegebied en Diefdijk-Zuid, 7=Rijntakken, 8=Kolland en Overlangbroek, 9=Binnenveld

³ Op dit moment is niet duidelijk of het Rijk de streefwaarde baseert op de gemiddelde KDW of op de laagste KDW

In tabel 1 zijn de resultaten van de provinciale data-analyse weergegeven. Het betreft hier de deposities vanuit de verschillende bronnen uitgemiddeld over het hele oppervlak van de N2000-gebieden, voor zover gelegen binnen de provincie Utrecht. Dit betekent dat op bepaalde delen van de gebieden de depositie veel hoger kan zijn. Als voorbeeld: de maximale depositie op een hexagoon (vak van 1 ha) in het Binnenveld is 276 mol/jaar, waar het gemiddelde 161,7 mol/jaar bedraagt.

3.4 Analyse van de data

Uit de eerste analyse van de data in tabel 1 blijkt het volgende:

1. *Grote verschillen tussen de gebieden wat betreft de te realiseren reductie in stikstofbelasting:* Uit de RIVM-cijfers en de cijfers over de laagste KDW (kritische depositiewaarden) per N2000-gebied blijkt dat er grote verschillen zijn tussen gebieden: bij de Uiterwaarden Lek en Uiterwaarden Nederrijn ligt de depositie maar ca 250 mol boven de KDW, bij de Oostelijke Vechtplassen, Botshol en Binnenveld is het verschil ca 850-900 mol en daarmee is hier de opgave veel groter.
2. *Lokale bronnen leveren een beperkte bijdrage aan de totale depositie:* Er zijn grote verschillen tussen de totale depositie per N2000 gebied gebaseerd op de RIVM-data (voorlaatste blauwe rij) en de totale depositie die uit lokale bronnen komt (provinciale data, laatste bruine rij). Dit is niet zo verwonderlijk aangezien de provinciale analyse nog niet compleet is: alleen landbouw, industrie en huishoudens zijn meegenomen, de gegevens van de provincie Zuid-Holland en Gelderland over de grensoverschrijdende emissies ontbreken nog (de gegevens van Noord-Holland zijn al wel opgenomen in de analyse). De komende tijd zal de analyse nog worden aangevuld met lokale bronnen in buurprovincies.
3. *Analyse provinciale data:* Uitgaande van de data zoals hierboven gepresenteerd zien we het volgende:
 - a. Voor alle Natura 2000-gebieden is, ondanks de tot nu toe gedane inspanningen binnen de landbouwsector, de depositie vanuit (lokale) agrarische bronnen beduidend hoger dan vanuit andere bronnen. Dit is niet zo verwonderlijk omdat de Natura-2000gebieden meestal omringd zijn door landbouwgebieden en bebouwing en industrie vaak wat verder weg ligt. Binnenveld is hier een uitzondering op.
 - b. Er zijn aanzienlijke verschillen tussen de absolute bijdragen van de verschillende bronnen aan de depositie in de N2000-gebieden. Dit betekent dat de meest effectieve maatregelen er per gebied heel verschillend kunnen uitzien.

3.5 Van rijksbeleid naar stikstofopgave per N2000-gebied

De vraag is nu wat de betekenis is van bovenstaande cijfers voor de stikstofopgave per N2000-gebied. Door deze informatie naast de kritische normwaarden van de stikstofgevoelige habitats te leggen, kan in principe in kwantitatieve zin de stikstofopgave voor de afzonderlijke N2000-gebieden afgeleid worden. Omdat ook gekeken moet worden naar de haalbaarheid van de opgaven, zal het altijd gaan om maatwerk per N2000-gebied.

Het RIVM heeft berekend wat het effect is van het landelijke maatregelpakket op de depositie in de N2000-gebieden. De resultaten van deze berekening voor de Utrechtse N2000-gebieden is weergegeven in bijlage 1. Dit laat zien dat voor de Utrechtse N2000-gebieden de maatregelen die nu landelijk worden ingezet, de depositie in 2030 grotendeels onder de kdw gaan brengen. Deels zijn dit generieke maatregelen, maar voor een deel zullen ze via de gebiedsprocessen hun beslag gaan krijgen.

De Kamerbrief van 24 april 2020 zegt over de opgave het volgende:

‘Streefwaarde stikstofreductie voor 2030: In aanvulling op het pakket aan natuurmaatregelen streeft het kabinet ernaar om in 2030 op ten minste 50 procent van de hectares met stikstofgevoelige natuur in Natura 2000-gebieden de stikstofdepositie onder de kritische depositiewaarden (KDW) te brengen.’

Wat dit betekent voor de opgaven in de N2000-gebieden voor de provincie Utrecht zal in de startfase aan de gebiedstafels worden besproken. Ook eventuele aanvullende doelstellingen en beleidskaders vanuit het rijk zullen daar bij betrokken worden.

In deze startfase bespreken de partners per N2000-gebied met elkaar de doelen, opgaven, uitgangspunten en spelregels. De provincie heeft in deze fase de regie en houdt het overzicht over alle gebiedstafels/N2000-gebieden. Zie verder de fasering en rolverdeling in hoofdstuk 4.5.

4 Gebiedsgerichte aanpak

4.1 Inleiding

Om de doelstelling, zoals verwoord in het eerste hoofdstuk, te bereiken is het belangrijk een robuuste beweging in gang te zetten naar vermindering van de stikstofdepositie voor het herstel van de natuur in de N2000-gebieden en om economische en maatschappelijke ontwikkelingen mogelijk te maken. Een deel van die beweging wordt gerealiseerd via de landelijke maatregelen: bijlage 1 laat zien dat uit de doorrekening van het RIVM van de autonome ontwikkeling en van het pakket van de minister (kamerbrief 24 april jl.) blijkt dat de N2000-gebieden in Utrecht in 2030 grotendeels onder de KDW terecht komen. Dit is een relatief gunstige situatie, zeker in vergelijking met die in sommige andere provincies.

Om dit ook daadwerkelijk over ca 10 jaar gerealiseerd te hebben, is aanvullend een gebiedsgerichte aanpak nodig. De landelijke maatregelen en de gebiedsgerichte aanpak hangen immers nauw met elkaar samen: een deel van de landelijke maatregelen zullen via gebiedsprocessen hun beslag gaan krijgen/ verder worden uitgewerkt. Via de gebiedsprocessen kunnen bovendien ook andere maatschappelijke doelen worden gerealiseerd en kan aangesloten worden bij reeds lopende initiatieven. Draagvlak en doelrealisatie komen hiermee veel dichterbij.

Binnen de provincie Utrecht kiezen we voor een aanpak via drie sporen:

- Spoor 1: intensiveren natuurherstelmaatregelen in de Natura 2000-gebieden;
- Spoor 2: verminderen stikstofuitstoot via integrale gebiedsprocessen rondom de N2000-gebieden;
- Spoor 3: versterken innovatie en instrumentarium.

Deze drie sporen worden hierna toegelicht. Aansluitend volgt een paragraaf over aanpak bij de uitvoering van de gebiedsprocessen.

4.2 Spoor 1: Intensiveren natuurherstelmaatregelen in de N2000-gebieden

Dit spoor gaat over maatregelen binnen de N2000-gebieden, gericht op het verbeteren van de instandhouding van de stikstofgevoelige habitats met bijbehorende flora en fauna. Dit spoor kan een breed scala aan aanvullende herstelmaatregelen omvatten. Vaak gaat het over het verbeteren van de condities in termen van dynamiek, bodem en water.

Omdat het behoud van de beschermde habitattypen in de N2000-gebieden onder druk staat door hoge niveaus van stikstofdepositie, zijn in het kader van het PAS in de jaren 2014/2015 gebiedsanalyses opgesteld en jaarlijks up to date gehouden. Hierin zijn herstelmaatregelen voor de stikstofgevoelige habitattypen uitgewerkt zodanig dat behoud zou kunnen worden gegarandeerd. De gebiedsanalyses zijn separaat vastgesteld en opgenomen in de beheerplannen. Alle N2000-gebieden in de provincie Utrecht hebben een vastgesteld beheerplan, behalve de Oostelijke Vechtplassen. Door de uitspraak van de Raad van State inzake het PAS worden nu plannen gemaakt voor extra herstelmaatregelen, zowel landelijk als provinciaal. De terreinbeherende organisaties en overige grondeigenaren hebben hierin een belangrijke rol.

Komende periode werken het Rijk en de provincies in samenwerking met de terreinbeherende organisaties verder de voorwaarden uit waaronder natuurherstel dient plaats te vinden.

4.3 Spoor 2: Gebiedsprocessen rondom de N2000-gebieden

Dit spoor gaat over gebiedsprocessen die buiten de N2000-gebieden worden gestart. Per N2000-gebied wordt bekeken waar het zinvol is om via een gebiedsproces de doelstellingen, zoals beschreven in hoofdstuk 1, te realiseren. Het wel of niet starten van een gebiedsproces (of aansluiten bij reeds lopende gebiedsprocessen) heeft vaak te maken met initiatieven die er al zijn en met de mogelijkheid om meerdere opgaven en kansen in een gebied te combineren. Afhankelijk van het aantal opgaven en kansen in een gebied, wordt bepaald of een gebiedsproces de meest geëigende aanpak is.

De gebiedsprocessen die hier in spoor 2 worden bedoeld, vinden over het algemeen plaats in agrarische gebieden. De N2000-gebieden zijn immers veelal omsloten door landbouwgebieden, Binnenveld vormt hierop een uitzondering, hier ligt ook industrie in de nabijheid.

Bij het starten van een nieuw gebiedsproces, zijn veel aspecten van belang voor een kansrijk en succesvol proces. Zonder volledig te willen zijn, enkele belangrijke:

- *Eigenaarschap, vertrouwen en gevoel van gedeelde urgentie:*
Eigenaarschap, vertrouwen en een gevoel van gedeelde urgentie zijn bij een gebiedsproces essentieel. Hoewel het duidelijk is dat het realiseren van de stikstofreductie geen vrijblijvende opgave is, is het steeds van belang na te gaan waar aangehaakt kan worden op de energie en de initiatieven die er in een gebied al zijn. Het wordt dan een gezamenlijk vraagstuk en een gezamenlijke uitdaging om in onderling vertrouwen samen te komen tot robuuste en creatieve oplossingen.
- *Heldere opgaven en duidelijke kaders en spelregels aan de voorkant*
Het is van belang om aan het begin van een gebiedsproces de doelen, opgaven, uitgangspunten en kaders helder vast te leggen. Dit is een essentiële fase in het gebiedsproces waarbij alle spelers aan tafel zitten. De provincie heeft in deze fase de regie. Zie voor verdere toelichting de fasering zoals beschreven in 4.5.2.
- *Het gebied gaat aan de slag met het 'hoe'*
Op basis van de vastgestelde doelen, opgaven, uitgangspunten en kaders kan het gebied aan de slag met de vraag hoe dit in te vullen. De provincie zal hierbij nauw betrokken blijven, maar veelal meer op de achtergrond. Het gebied is dan in de lead. Een adaptieve aanpak doet het meest recht aan het karakter van een gebiedsproces. Er zullen zich immers onverwachte kansen en situaties voordoen, het is dan nodig dat snel en adequaat gehandeld kan worden. Agrarische coaches kunnen in het gebiedsproces de (individuele) agrariërs helpen bij het nadenken over hun toekomstplannen.
- *Integrale aanpak gericht op de lange termijn:*
Binnen de gebiedsprocessen wordt, in samenwerking met belangrijke stakeholders, gekomen tot een integrale aanpak. Dat betekent dat zoveel mogelijk de synergie en samenhang zal worden gezocht met andere ambities, zoals bv. de energietransitie, woningbouw, afremmen bodemdaling en het transitieproces naar een vitale, duurzame landbouw zoals in de provinciale Landbouwvisie (2018) is aangegeven. Belangrijk is om samen met de stakeholders een lange termijn perspectief voor hun gebied te ontwikkelen. Waar het gaat om de agrariërs, zal de focus daarbij liggen op 'de blijvers'. Zij zijn immers de gesprekspartners in het gebied om te komen tot duurzame oplossingen voor de landbouw op de lange termijn.

- *Hefboomwerking:*

Hiermee worden lokale maatregelen bedoeld die een beweging in gang kunnen brengen in een ruimere omgeving. Met de aankoop van een agrarisch bedrijf bv. in combinatie met het afromen van 30% stikstofruimte (landelijke beleidsregel) kan een eerste stap gezet worden in het reduceren van stikstofemissie. Doorverkoop van de vrijkomende gronden, onder voorwaarden en afgewaardeerd, naar omringende boeren, uiteraard binnen de regels van transparantie en gelijkberechtiging, kan vervolgens de sleutel zijn om een bredere beweging in een gebied op gang te brengen bv. richting extensivering van de agrarische bedrijfsvoering en richting verhogen grondwaterstand. Maar doorkoop kan ook benut worden om andere opgaven bijv. energietransitie in het gebied mogelijk te maken.

4.4 Spoor 3: Versterken innovatie en instrumentarium

4.4.1 Proeftuinen stimuleren

Dit derde spoor gaat over het versterken van de innovatiekracht en het instrumentarium. In principe is dit een generiek spoor met een belangrijke rol voor het Rijk. Zie bijvoorbeeld de landelijke maatregelen voor de agrarische sector zoals in de Kamerbrief van LNV d.d. 24 april 2020 worden voorgesteld.

Het is een spoor dat van groot belang is voor de mogelijke bijdragen van de verschillende sectoren aan de reductie van de stikstofemissie. Het is een spoor dat via gebiedsprocessen kan worden opgepakt, maar mogelijk kunnen ook andere en snellere routes gevolgd worden als zich kansen voordoen.

In de agrarische sector gebeurt op dit gebied al veel, zie bijvoorbeeld de Proeftuin Veenweiden (kader hieronder) en de Regio Deal Foodvalley (Boer aan het Roer). Daarnaast is in Utrecht een aantal studiegroepen actief op het vlak van kringlooplandbouw en natuurinclusieve landbouw. Innovaties en proeftuinen vanuit andere opgaven in de landbouw kunnen relevant zijn voor het terugdringen van stikstofuitstoot. Een voorbeeld hiervan is de landelijke Proeftuin Methaan.

Bij de niet-agrarische sectoren is er een groot speelveld. Er kan bv. gedacht worden aan proeftuinen rondom verschoning bouwmaterialen of rondom verschoning van de binnenvaart. Maar een koers kan ook zijn verschoning van de bedrijfsprocessen van (industriële) bedrijven en hun vervoersbewegingen. Per N2000-gebied zal via de gebiedstafels bekeken worden of dit soort zaken in de omgeving kunnen bijdragen aan het verlagen van de lokale stikstofdepositie. Op landelijke/ provinciale overlegtafels kan het gesprek erover meer in algemene zin gevoerd worden.

Sleutelwoorden bij dit spoor zijn:

- kennisdelen via een informeel netwerk en laagdrempelige communicatie;
- een overheid die faciliteert o.a. via het beschikbaar stellen van voldoende financiële middelen en het ontwikkelen van een goed gevulde instrumentenkoffer.

Proeftuin Veenweiden (bron: website Proeftuin veenweiden)

Het programma Proeftuin Veenweiden is drie jaar geleden geïnitieerd door LTO Noord in samenwerking met het Veenweide Innovatiecentrum Zegveld en financieel mogelijk gemaakt door de provincie Zuid-Holland, het ministerie van LNV, het Melkveefonds en het LTO Noord fonds. In het programma werkten 10 pilotbedrijven met onderzoekers en begeleiders aan ammoniak reducerende maatregelen. Daaromheen leerden 100 boeren in ontwikkelteams van de experimenten bij de pilotboeren. Het resultaat komt op een relevant moment; er

wordt volop gezocht naar maatregelen om de stikstofuitstoot te verminderen. De pilots laten zien dat dit mogelijk is.

Bemesting en voer

De gemiddelde reductie van ammoniak bij de pilotbedrijven in 3 jaar is 22%. De grootste ammoniakreductie die door een pilotboer werd gerealiseerd in 3 jaar is 55%. Eén van de maatregelen die zij daarvoor namen is het verdunnen van mest met water, waardoor er minder ammoniakvorming is en stikstof beter in de bodem wordt opgenomen. Ook het tijdstip van bemesten bleek een positief effect te hebben; bijvoorbeeld als het regent en de zon niet schijnt. Daarnaast is nog 10% ammoniakreductie mogelijk door anders om te gaan met het voerantsoen; minder krachtvoer (ruw eiwit) en meer weidegang. De maatregelen leiden niet alleen tot verminderde ammoniakuitstoot. Mest verdunnen geeft ook een betere benutting van stikstof en daardoor een hogere grasopbrengst, blijkt uit een van de experimenten in de Proeftuin.

Innovatieve aanpak loont

Minister Carola Schouten (LNV): "Ook boeren staan voor verschillende uitdagingen op het gebied van natuur- en klimaatdoelstellingen. De verlaging van de uitstoot van emissies op boerenbedrijven helpt daar enorm bij. De melkveehouders uit de proeftuin Veenweiden laten door innovatieve bedrijfsvoering zien dat het mogelijk is om de uitstoot van ammoniak te reduceren op melkveebedrijven

Over de proeftuin

De Proeftuin Veenweiden is een driejarig innovatieprogramma. De Proeftuin is een initiatief van LTO Noord en Veenweiden Innovatiecentrum (VIC) Zegveld. De uitvoering van het programma is in handen van LTO Noord, Wageningen University & Research, VIC Zegveld, PPP-Agro Advies en het Louis Bolk Instituut. Momenteel wordt nagedacht over een vervolg. Hierbij wil men o.a. de verbinding leggen tussen afremmen bodemdaling en de nalevering van stikstof uit de veenbodem als gevolg van de veenoxidatie.'

4.4.2 Een goed gevulde instrumentenkoffer

Het is noodzakelijk een goed gevulde instrumentenkoffer beschikbaar te hebben waarmee de gebiedsprocessen kunnen worden begeleid en gefaciliteerd. De beleidskaders van het Rijk en de provincie vormen daarbij de sturingsinstrumenten. Van belang is dat deze instrumenten ten dienste staan van de beoogde doelstellingen en bijdragen aan een goed toekomstperspectief voor het gebied.

Innovatie vraagt van de provincie de bereidheid om zaken in de praktijk mogelijk te maken. De PAS-uitspraak betekent dat eventuele ruimte die vrijkomt uit innovatie, pas ingezet mag worden als de werking onomstotelijk vaststaat. Het is van belang ondernemers zo goed mogelijk te faciliteren en de ruimte te geven om innovatieve ideeën te ontplooiën. Met voldoende financiële middelen, maar minstens zo belangrijk: met kennis en de (juridische) mogelijkheid om te experimenteren.

4.5 Uitvoering van de gebiedsprocessen

4.5.1 Uitgangspunten

Hieronder geven wij de algemene uitgangspunten die wij hanteren bij de gebiedsgerichte aanpak:

1. De koers die is aangegeven in de Landbouwvisie (2018) en in de Samenwerkingsagenda Landbouw (2019), is richtinggevend in de gebiedsprocessen.
2. We zetten in op een juridisch houdbare aanpak.
3. Alle sectoren dragen bij. Uitgangspunt is dat dit een evenredige bijdrage van de depositie betreft.
4. Daar waar mogelijk sluiten we aan bij reeds lopende gebiedsprocessen en maken we gebruik van bestaande overlegstructuren en uitvoeringsprogramma's.

5. Grondtransacties verlopen binnen de bestaande beleidskaders van openbaarheid, transparantie en gelijkberechtiging.
6. Bij maatregelen komt 30% vrijkomende stikstofruimte ten goede aan de natuur (benodigde daling stikstofdepositie) en 70% van de ruimte is inzetbaar voor activiteiten die ontwikkelruimte vragen. Dit sluit aan bij het landelijke beleid.
7. Het nemen van maatregelen die direct eigendommen van anderen raken, is op basis van vrijwilligheid. Hiermee wordt invulling gegeven aan Motie 66: Niet tot gedwongen sluiting van agrarische bedrijven over te gaan op basis van provinciale stikstofregels totdat nader landelijk beleid is geformuleerd.
8. De gebiedsprocessen voorzien we van voldoende momenten van reflectie en kennisuitwisseling om er samen van te leren en bij te sturen waar nodig.

4.5.2 Fasering gebiedsprocessen

Een gebiedsproces zoals in spoor 2 wordt doorlopen, is op te delen in verschillende fases. Deze fases kunnen deels parallel lopen en deels vloeiend in elkaar over gaan. Kansen kunnen zich immers altijd voordoen en als zo'n kans een 'no regret' is, dan moet er snel gehandeld kunnen worden. Ook kan het handig zijn alvast aan de slag te gaan met de volgende fase ook al is de besluitvorming over de fase ervoor nog niet helemaal doorlopen.

De verschillende fases in de gebiedsprocessen van spoor 2 zijn als volgt te duiden:

1. **Startfase:** inhoudelijk betekent deze fase het vaststellen van de doelen, opgaven, uitgangspunten en kaders. M.a.w. het gaat in deze fase om het formuleren van de opdracht, waarbij goed in beeld is welke doelen en opgaven er liggen vanuit de natuurkwaliteiten in aangrenzend N2000-gebied. In deze startfase worden de vraagstukken zoveel mogelijk op een integrale wijze opgepakt: niet alleen de natuurdoelen en de stikstofdoelen zijn onderdeel hiervan, maar ook de andere maatschappelijke doelen die in het aan de orde zijn voor een duurzaam toekomstperspectief (integrale aanpak). In procesmatige zin betekent deze fase dat de organisatie van het gebiedsproces op poten gezet wordt en dat met elkaar de spelregels worden afgesproken. Waar mogelijk wordt aangesloten bij reeds lopende gebiedsprocessen..
De provincie heeft in deze fase de regie en benoemt vanuit die rol de stikstofdoelen. De beleidskaders van het rijk vormen daarbij de basis. Om in te kunnen schatten wat realistische / haalbare doelen zijn met het beschikbare instrumentarium, zal parallel aan de startfase ook de voorverkenning alvast beginnen. Zo wordt helder welke initiatieven er in het gebied al lopen en hoe daar het beste bij aangesloten kan worden.
De andere aanvullende doelen worden gezamenlijk met het gebied bepaald zodanig dat de kansen in het gebied volop worden benut. In het veenweidegebied zijn de klimaatdoelen (beperken CO₂eq-emissie vanuit de veenbodems/afremmen bodemdaling) mede een hoofdogave. De startfase resulteert in een concept-startdocument per N2000-gebied
2. **Voorverkenning:** in deze fase wordt via gesprekken in het gebied onderzocht op welke manier de opdracht uit de startfase zijn vertaling kan vinden in de praktijk. Veelal zal de voorverkenning ook al gestart zijn voordat de startfase is afgerond. De voorverkenning kan immers helpen om op een realistische wijze de doelen, opgaven en kaders in het startdocument te formuleren. De gesprekken zijn erop gericht om aansluiting te zoeken bij initiatieven die er in het gebied mogelijk al zijn. Dat kan concreet betrekking hebben op maatregelen op bedrijfsniveau, inventarisatie van wensen voor stoppen of verplaatsen of juist in het gebied blijven en onderzoeken of kringlooplandbouw een goede en realistische optie is. Deze fase eindigt in een advies gericht aan

de Gebiedstafel (zie ook hoofdstuk 6). Het concept-startdocument van de eerste fase wordt op basis van het advies van de voorverkenningfase omgezet tot een startdocument welke ter besluitvorming wordt voorgelegd aan Gedeputeerde Staten.

3. **Gebiedsverkenning:** Hier gaat het om een verdieping van de vorige stap, het te ontwikkelen plan wordt concreter. Met gebiedspartijen worden logisch begrensde deelgebieden gekozen om de doelstellingen te realiseren. De gebiedsverkenning levert de hoofdzaken van de te kiezen aanpak op, die kunnen rekenen op draagvlak in het gebied. Deze fase eindigt in een Gebiedsplan dat ter besluitvorming wordt voorgelegd aan de provincie en andere betrokken partijen (ieder heeft immers zijn eigen rol en bevoegdheden).
4. **Gebiedsuitwerking:** Deze fase omvat de voorbereiding van de uitvoering. Dit is de fase van vergunningaanvragen, opstellen bestekken, grondtransacties, etc. Bij voorkeur sluiten de gebiedstafels aan het begin van deze fase een uitvoeringsconvenant tussen de gebiedspartners en de verschillende overheden. Het voordeel hiervan is dat alle partijen weten wat hun rol en verantwoordelijkheden zijn en wie welke kosten gaat dragen.
5. **Uitvoeringsfase:** hierna volgt de daadwerkelijke uitvoering.

4.5.3 Planning gebiedsprocessen

Gebiedsprocessen zijn altijd maatwerk en een planning is vaak lastig en verschilt per gebiedsproces. Onder voorbehoud van de ontwikkelingen rondom het coronavirus kan zeer op hoofdlijnen het volgende worden aangegeven:

- 15 juli 2020: Leidraad Stikstof bespreken in de Provinciale Staten.
- Oktober 2020: gebiedstafels operationeel
- Juni 2021: startfase doorlopen. Dat wil zeggen dat voor alle negen N2000-gebieden de opgaven, kaders, uitgangspunten en spelregels helder zijn en als opdracht aan de drie gebiedstafels kunnen worden vastgesteld door de provincie.
- December 2021: alle N2000-gebieden hebben de voorverkenningfase doorlopen en per gebiedstafel ligt er een advies voor de vervolgstappen in de verschillende N2000-gebieden.
- Het verdere vervolg is maatwerk per gebiedsproces.

4.5.4 Rolverdeling gebiedsprocessen

Het stikstofdossier is een omvangrijk en veelomvattend dossier. Er zijn veel partijen bij betrokken, met eigen rollen en verantwoordelijkheden en met verschillende belangen.

De provincie heeft binnen het stikstofdossier meerdere rollen:

- bevoegd gezag voor de natuurbeschermingswet (vergunningverlener);
- verantwoordelijke overheid voor natuurbeheer, -ontwikkeling en -herstel;
- verantwoordelijke overheid voor het provinciale wegennet en het openbaar vervoer;
- stimulator economische ontwikkelingen
- bevoegd gezag Ruimtelijke Ordening
- regisseur in het landelijk gebied

De provincie is binnen het stikstofdossier, als vanzelfsprekend, de verbindende schakel in het Utrechtse netwerk via informatie, communicatie en monitoring. Omdat de provinciale organisatie de

plek is waar veel lijnen samen komen, mag verwacht worden dat vanuit de provincie alle betrokken organisaties, initiatiefnemers en andere belanghebbenden (zowel intern als extern) actief en reactief worden geïnformeerd.

Binnen de stikstofaanpak hebben de provincie en het rijk samen de verantwoordelijkheid maatregelen te nemen om de natuurkwaliteit binnen de N2000-gebieden te verbeteren en economische ontwikkelingen mogelijk te maken. Het Rijk is hierbij stelselverantwoordelijk voor het natuurbeleid, wetgever en in principe verantwoordelijk voor generieke bronmaatregelen. De provincie is verantwoordelijk voor de uitvoering van het natuurbeleid, bevoegd gezag voor vergunningverlening en ruimtelijke ordening. De vastgestelde kaders van deze beleidsterreinen dienen als uitgangspunt en zijn daarmee sturend voor de gebiedsprocessen (zie hoofdstuk 5). Als gebiedsregisseur vervult de provincie een belangrijke rol in de gebiedsgerichte aanpak. Vanuit deze rol is zij vooral gericht op samenwerking en waar mogelijk en wenselijk worden kaders opgerekt en experimenteerterruimte geboden. De gezamenlijke partners van de gebiedstafels zijn verantwoordelijk voor het behalen van het resultaat.

De Commissarissen van de Koning zijn gevraagd om als 'rijksorgaan' een aanjagende rol te vervullen daar waar zich in het interbestuurlijk verkeer mogelijk knelpunten voordoen. Daarvoor is een Landelijke Regietafel ingericht waarin het Kabinet met de CdK's de voortgang bespreekt. De Commissarissen van de Koning kijken ook waar nodig gezamenlijk met de Rijkspartners naar oplossingen op Rijks- en provinciaal niveau voor knelpunten bij de gebiedsgerichte aanpak.

Gemeenten zijn in de gebiedsprocessen essentieel. Zij staan dicht bij de inwoners en de ondernemers en kunnen vanuit die positie stimuleren, faciliteren en daar waar nodig helpen gezamenlijke oplossingen te vinden. Zij ontwikkelen ruimtelijk beleid en zijn bevoegd gezag voor de omgevingsvergunning. Daarbij hebben zij als eerste loket vaak een toetsende en signalerende rol met betrekking tot natuuraspecten, waaronder stikstof. Zij zijn dan ook veelal het eerste aanspreekpunt voor initiatiefnemers.

Naast het Rijk, de provincie en gemeenten hebben terreinbeheerders, landeigenaren (met name agrariërs, maar ook landgoedeigenaren/verpachters), belangenbehartigers, brancheorganisaties, waterschap, Rijkswaterstaat en milieufederatie allen een belangrijke rol in het gezamenlijk bedenken en oppakken van de kansen en oplossingen in de gebieden.

5 Maatregelen voor mobiliteit, industrie, scheepvaart en bouw

5.1 Inleiding

Het stikstofvraagstuk is niet oplosbaar met alleen een gebiedsgerichte aanpak. Zoals in hoofdstuk 1 aangegeven wordt er langs twee lijnen gewerkt: generieke maatregelen, gericht op een hele sector, en complementair daar aan de gebiedsgerichte aanpak.

De verantwoordelijkheid voor de generieke maatregelen ligt vooral bij het Rijk. Maar ook de provincie heeft hierin een rol en staat op het standpunt dat alle sectoren op evenredige wijze moeten bijdragen aan de vermindering van de stikstofdepositie (zie de uitgangspunten in 4.5.1). Waar mogelijk zal de provincie dit vanuit haar verschillende rollen stimuleren, faciliteren en initiëren. Hierna is in het kort beschreven op welke manier de verschillende sectoren (kunnen) bijdragen.

5.2 Mobiliteit

In navolging van de snelheidsbeperking op Rijkswegen tot 100 km/uur overdag is onderzoek⁴ gedaan naar het effect van snelheidsverlagingen op provinciale wegen van 80 km/uur naar 60 km/uur. Hoewel bij een lagere snelheid de uitstoot in principe daalt, leidt een snelheidsverlaging op het provinciale netwerk tot een verslechtering van de doorstroming. Netto resulteert dit in een hogere uitstoot.

Het omleggen van provinciale wegen is geen reële mogelijkheid in het kader van de gebiedsgerichte aanpak: de kosten zijn te hoog, het duurt te lang en er is nauwelijks ruimte voor. Ook het omleiden van verkeer is vaak niet goed mogelijk, het provinciale netwerk is al maximaal belast en de capaciteit van gemeentelijke wegen is te klein.

Het belangrijkste positieve effect wordt op termijn verwacht van autonome emissiedaling van het verkeer: het emissieloos rijden (elektrisch, waterstof). Binnen 10 jaar is hierdoor het openbaar vervoer binnen de provincie schoon. In aansluiting op het Schone lucht Akkoord (SLA, door PU ondertekend 13 januari 2020) en de Green deal zeevaart, binnenvaart en havens (Ondertekend 11 juni 2019) werkt de provincie vanuit het Uitvoeringsprogramma Goederenvervoer 2019-2023 aan het verschoneren/verduurzamen van het goederenvervoer. Dit gebeurt door stimulering van emissieloos vervoer, de ontwikkeling van een dekkende netwerk van Clean Energy Hubs (elektrisch of waterstof) nabij de goederencorridors (weg en water), door modal shift (van weg naar water en van vies naar schoon) en door bundeling en meer efficiëntie.

Voorts zet de provincie in op uitbreiding van het fietsroutenetwerk, inclusief snelfietsroutes, hiervoor is de komende jaren 90 miljoen beschikbaar.

De zogenaamde model-shift: van auto naar OV of fiets, zal echter naar verwachting slechts een beperkte invloed hebben, omdat de alternatieve vervoersmiddelen qua gemak en snelheid niet kunnen concurreren met de auto.

5.3 Industriële sector

In Utrecht zijn weinig grote industriële bedrijven gehuisvest. De Nederlandse industrie is een relatief kleine bron van emissies (9% van totaal – op basis van cijfers TNO) en een nog kleinere bron van depositie (<3% - op basis van cijfers RIVM). Dit komt omdat NOx (als primair stikstofproduct industrie, vooral staalindustrie, chemie en raffinage) vervliegt en over grote afstanden tot depositie wordt. Aanpakken van de industriële stikstofuitstoot is dus vooral het aanpakken van de stikstofdeken die over ons land ligt. Hiervoor is dan ook met name landelijke inzet zinvol.

De provinciale inzet is vooral gericht op:

- Lobby en beïnvloeding van Rijksbeleid (bijv. energiebelasting fossiele brandstoffen en beschikbaarstelling (innovatie)subsidies stikstofreducerende technieken);

⁴ Provinciale wegen Utrecht: van 80 naar 60 km/h? (verkenning uitgevoerd door Sweco, oktober 2019)

- individuele investeringsafwegingen van industriële locaties binnen onze provincie (bijv. energie- en innovatiescans bij grote energieverbruikers die ondernemingen helpen inzicht te krijgen in hun mogelijkheden om verder te verduurzamen).

5.4 Scheepvaart

In de uitgevoerde analyse zijn de effecten van de scheepvaart vanuit onder meer de Lek, Merwedekanaal en Amsterdam-Rijnkanaal niet meegenomen (nb: de data hiervoor zijn opgevraagd en zullen, zodra ze binnen zijn, zo snel mogelijk worden toegevoegd aan de analyse). Om de uitstoot in de scheepvaart te verminderen is een landelijke en gezamenlijke aanpak nodig. Een belangrijke stap hierin is gezet:

In de Kamerbrief van 24 april is een pakket opgenomen voor de binnenvaart, het zogenaamde RETROFIT pakket. In de maatregel voor het retrofitten van de binnenvaart gaat de minister uit van het plaatsen van SCR-katalysatoren op bestaande motoren van binnenvaartschepen om de stikstofuitstoot van de motor terug te brengen. Per schip kan hiermee een stikstofreductie van ruim 80% worden bereikt. Wij vragen inzet van het Rijk om dit pakket voortvarend te implementeren om daarmee de uitstoot van stikstof door de binnenvaart over onze Utrechtse vaarwegen te verminderen.

De provincie Utrecht draagt ook bij aan een onderzoek dat samen met andere provincies wordt uitgevoerd, gericht op versnelling van vermindering stikstofuitstoot door de binnenvaart.

5.5 Bouw

De bouw is een relatief kleine bron van emissie en depositie (primair NO_x). De bouw is daarentegen wel goed gebiedsspecifiek aan te pakken en te vergunnen. Veelal is de inzet dat bij bouwprojecten intern gesaldeerd wordt óf dat bouwers dusdanige innovaties toepassen dat bouwprojecten zelf tot geen of vrijwel geen depositie leiden. De grootste oplossingsrichting ligt in de verdere elektrificatie van bouwprocessen.

De inzet van de provincie is op dit punt vooral om met de bouwsector te zoeken naar mogelijkheden waarop bouwprojecten door kunnen gaan en dus te kunnen komen tot vergunningverlening.

6 Beleidskaders

6.1 Inleiding

Deze Leidraad gebiedsgerichte aanpak stikstof is een richtlijn voor handelen in de praktijk. Het is een werkdocument. Beleidsmatige zaken zijn slechts summier in deze Leidraad opgenomen. De meeste kaders en instrumenten op het gebied van stikstof zijn immers landelijk nog zodanig in ontwikkeling dat voorliggende Leidraad al verouderd zou zijn op het moment van vaststelling. Zie bijvoorbeeld de discussies rondom de aankoopregeling, de mogelijke doorontwikkeling van het Stikstofregistratiesysteem (SSRS), de Stikstofwet, de natuurherstelmaatregelen, de vrijstelling beweiden en bemesten en het legaliseren van meldingen.

Hieronder volgt een toelichting op enkele belangrijke provinciale beleidskaders die een nauwe samenhang hebben met de gebiedsgerichte aanpak van voorliggende Leidraad.

6.2 Provinciale beleidskaders

Landbouwvisie

De Landbouwvisie 2018 heeft als doel te komen tot een rendabele, circulaire, klimaatneutrale en natuurinclusieve landbouw. Bij circulariteit gaat het concreet om een grondgebonden melkveehouderij met minimale emissies en zo weinig mogelijk gebruik van kunstmest en krachtvoer. Voor de gehele landbouw in Utrecht streven we naar zoveel mogelijk evenwicht tussen provinciale mestproductie en mestafzetmogelijkheden op landbouwgrond in de provincie.

De doelstellingen uit de landbouwvisie sluiten goed aan op het streven in dit koersdocument om rond N2000-gebieden te komen tot een extensievere landbouw. Een extensieve landbouw biedt kansen voor het sluiten van kringlopen en natuurinclusiviteit.

Experimenteerruimte Omgevingsverordening

In de *Ontwerp Omgevingsverordening provincie Utrecht* is artikel 1.7 Experimenteergebied of innovatie opgenomen. In de *Ontwerp Omgevingsvisie provincie Utrecht* is ter toelichting hierop aangegeven dat dit ook voor de stikstofproblematiek inzetbaar is. Een citaat: "Experimenteerruimte kan ook helpen bij de transitie voor energie, bodemdaling en landbouw en voor een problematiek als stikstof- of CO₂-uitstoot. Ook dan is gezamenlijke kaderstelling, als alternatief voor een deel van de regels uit de Omgevingsverordening, nodig." (pagina 158).

Met experimenteerruimte kunnen de provinciale regels (dus niet de vanuit het Rijk naar ons doorwerkende regels) buiten werking worden gesteld. Er is hiervoor in het gebied dan een alternatief kader op- en vastgesteld wat mede uitgaat van de provinciale uitgangspunten voor beleid en de algemene noties over duurzaamheid en omgevingskwaliteit zoals opgenomen in de Omgevingsvisie. Dit alternatieve kader brengt de belangen in een gebied bij elkaar en zorgt voor een gezamenlijk gedragen beeld over de kwaliteiten van een gebied en wat ervoor nodig is om een gebied een goede toekomst te gunnen.

Voor die gebieden waarvoor een gezamenlijk kader is opgesteld, kunnen Gedeputeerde Staten vervolgens het artikel 'ruimte voor experimenten', artikel 1.8, uit de Omgevingsverordening van toepassing verklaren. Hiermee treedt het kader in werking en worden alle of een nader te definiëren deel van de provinciale regels uit de Omgevingsverordening buiten werking gesteld⁵.

⁵ Zie bijlage 'Eiland van Schalkwijk' in de Provinciale Ruimtelijke Verordening 2013 Provincie Utrecht (Herijking 2016) voor een voorbeeld hoe een dergelijke procedure kan uitwerken.

Energietransitie, RES'en en stikstof

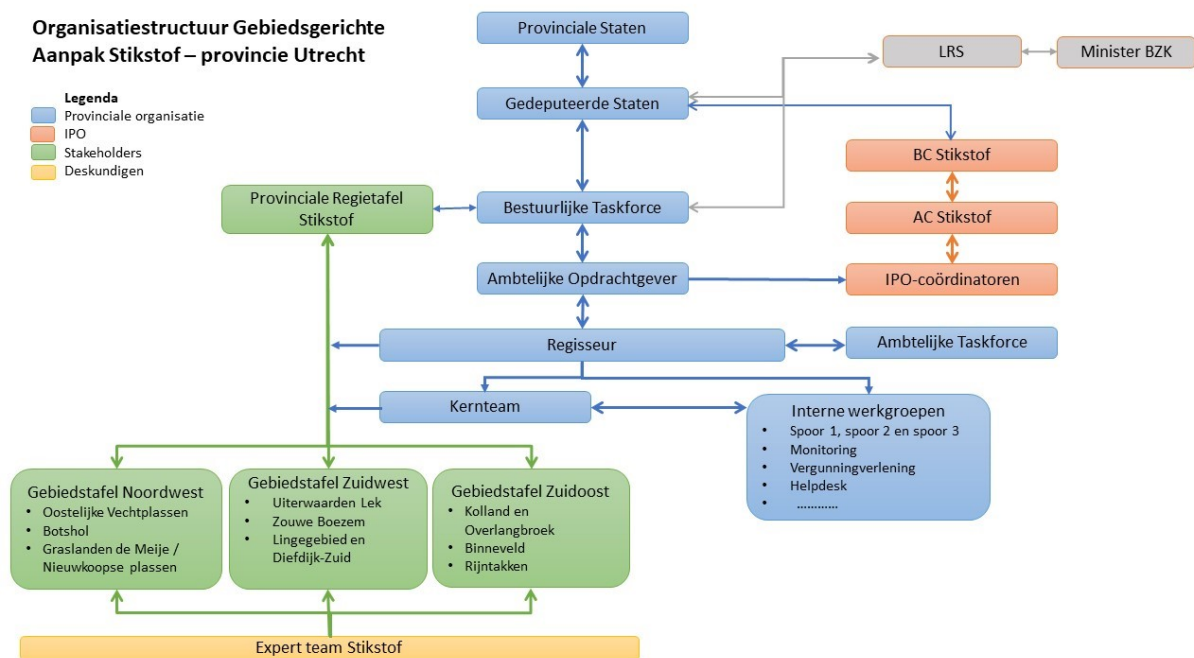
De provincie Utrecht heeft als doel om in 2040 klimaatneutraal te zijn. Dat betekent dat we binnen onze provincie net zoveel duurzame energie produceren als dat we gebruiken. Hiervoor moeten we fors meer duurzame energie gaan produceren, in de vorm van (grootschalige) zonne-energie en windenergie. Daarnaast is in de Klimaatwet vastgelegd dat Nederland in 2030 de CO₂-uitstoot ten opzichte van 1990 met ten minste 49% in 2030 en ten minste 95% in 2050 terug wil dringen. In het Nationaal Klimaatakkoord hebben het Rijk, decentrale overheden, het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties afspraken gemaakt over maatregelen om de doelstelling voor 2030 te halen. Eén van de afspraken is dat in regionaal verband Regionale Energie Strategieën (RES'en) worden opgesteld. In de provincie Utrecht zijn drie RES-regio's: regio U16, regio Amersfoort en regio Foodvalley. In de RES'en wordt op regionaal niveau gezocht naar zoeklocaties voor de opwek van windenergie en zonne-energie. De RES'en worden uiterlijk 1 juli 2021 ingediend.

De energietransitie en de vraag naar duurzame energie bieden kansen voor de stikstofproblematiek en vice versa. Om de energiedoelen te kunnen behalen, is ruimte nodig voor grootschalige energieopwekking. Alleen in de aanlegfase van windturbines en zonnepanelen is sprake van stikstofuitstoot. Wanneer windturbines en zonnepanelen er eenmaal staan, vindt geen stikstofuitstoot meer plaats. Vooral in gebieden waar landbouw niet meer gewenst is vanwege de uitstoot van stikstof, biedt de energietransitie kansen. Deze vrijgekomen landbouwgronden kunnen worden benut voor energieproductie, bijvoorbeeld door er windturbines of zonnepanelen te plaatsen. Daarnaast biedt het opwekken van duurzame energie een perspectief voor agrariërs die hun bedrijfsvoering willen aanpassen.

7 Organisatie en financiën stikstofaanpak

7.1 Inleiding

De stikstofproblematiek is een omvangrijk en alomvattend geheel dat binnen de provincie verschillende portefeuilles en opgaven raakt, maar waar ook buiten de provincie veel partijen bij betrokken zijn. Dit hoofdstuk geeft een korte beschrijving van de basisorganisatie alsmede de wijze waarop de verbinding met IPO en Rijk, en externe stakeholders is georganiseerd. De laatste paragraaf gaat kort in op de financiën.



Figuur 3: Basisorganisatie van het stikstofdossier in de provincie Utrecht

7.2 Interne organisatie

Provinciale Staten (PS)

Provinciale Staten hebben een kaderstellende en controlerende taak. De kaderstellende rol in dit dossier komt aan de orde bij de vaststelling van dit koersdocument en via de jaarlijkse Kadernota. Voor het kunnen uitoefenen van de controlerende taak van PS zal de Commissie Ruimte, Groen en Water (RGW) op gezette tijden integraal geïnformeerd worden over de voortgang van het dossier. Dit gebeurt extra, naast de informatie die via de reguliere P&C-cyclus naar PS gaat.

Gedeputeerde Staten (GS)

Het beschermen van de natuurwaarden in de (stikstofgevoelige) Natura 2000-gebieden is een provinciale taak zoals opgenomen in paragraaf 2.2 van de Wet natuurbescherming. Het opstellen van een leidraad voor de gebiedsgerichte aanpak is geen specifieke wettelijke taak van de provincie, maar komt voort uit de kamerbrieven van de Minister van LNV waarin het Rijk expliciet de regierol bij de gebiedsgerichte aanpak stikstof neerlegt bij de provincies.

Bestuurlijke Taskforce (BT)

De Bestuurlijke Taskforce stikstof is de bestuurlijke opdrachtgever voor het stikstofdossier en is verantwoordelijk voor strategievorming, besluitvorming, communicatie en verantwoording en de interbestuurlijke inzet. Zij stuurt in eerste instantie vanuit de reeds vastgestelde kaders op het gebied van natuur, vergunningverlening en handhaving en ruimtelijke ordening en ziet toe op het nakomen van de afspraken die met het Rijk zijn gemaakt. De commissaris neemt vanuit zijn bijzondere rol als Rijksheer deel. Daarnaast nemen de coördinerend gedeputeerde voor stikstof deel alsmede de gedeputeerde voor vergunningverlening en handhaving. De Bestuurlijke Taskforce vergadert wekelijks. Stukken vanuit de verschillende domeinen met betrekking tot stikstof lopen via de eigen portefeuillehouders-overleggen naar de BT-Stikstof. De Bestuurlijke Taskforce wordt ambtelijk ondersteund door het Kernteam Stikstof.

Ambtelijk opdrachtgever (AO)

De ambtelijk opdrachtgever is gemandateerd door de Bestuurlijke opdrachtgever. Naast dat deze de opdrachtgever is van de regisseur Stikstofaanpak heeft zij ook zitting in de Adviescommissie stikstof (IPO).

Regisseur

De regisseur - de naam zegt het al – voert op ambtelijk niveau de regie over de Stikstofaanpak in de provincie Utrecht en is de spil van alle werkzaamheden die in het kader van die aanpak in de provinciale organisatie en daarbuiten plaatsvinden. Hij/zij werkt intern in de zogenaamde ‘opgavedriehoek’ met bestuurlijk opdrachtgever (Bestuurlijke taskforce), ambtelijk opdrachtgever en zelf als opdrachtnemer. Hij is secretaris van de drie gebiedstafels.

Ambtelijke Taskforce (AT)

De Ambtelijke Taskforce zorgt er voor - in opdracht van de regisseur - dat intern de zaken goed worden afgestemd met de hele keten (beleid-uitvoering-handhaving). Veel van de werkzaamheden in het kader van stikstof worden immers door de verschillende (beleids)teams uitgevoerd. Daarnaast wordt de verbinding gelegd met andere verschillende relevante opgaven. De komende periode zal de Ambtelijk Taskforce zich ook richten op:

- de integrale aanpak binnen de provincie: afstemming bij overlappende beleidsthema's en programma's;
- de borging in de ambtelijke organisatie: werkwijze, ambities, doelen laten doorwerken in de reguliere (beleids)teams;
- het gebruiken en delen van kennis en kunde in de organisatie;
- het maken van werk met werk: provinciale projecten waar mogelijk\gewenst koppelen aan gebiedsprocessen.

Dit maakt dat de samenstelling van de Ambtelijke Taskforce breed en divers is. Naast de leden van het Kernteam Stikstof is dit een afvaardiging uit verschillende (beleids)teams (NEL, Grondzaken, VVN, Mobiliteit) en diverse opgave- of programmamanagers (Veenweiden/Bodemdeling, Samenwerkingsagenda landbouw, Klimaat, AVP, Wonen, Energie, Omgevingsvisie, Mobiliteit, Bedrijventerreinen).

Kernteam

Het kernteam - onder aanvoering van de regisseur - vormt de compacte motor die ervoor zorgt dat er voortgang is op de inhoud, partijen zijn aangehaakt en resultaten worden geboekt. Het kernteam verzorgt de voorbereiding van de bijeenkomsten van de Ambtelijke en Bestuurlijke Taskforce en vormt de verbinding met de Interprovinciale Programmaorganisatie. Daarmee faciliteert het team de deelname aan de Ambtelijke en Bestuurlijke Commissie in IPO-verband. Daarnaast bereidt het kernteam stukken voor GS en PS voor, bundelt de inbreng vanuit de (beleids)teams, legt de verbinding met andere opgaven en programma's en bouwt op die manier met medewerkers uit de provinciale teams aan nieuw stikstofbeleid en de gebiedsgerichte aanpak.

Interne werkgroepen

De interne werkgroepen zijn bedoeld als ondersteunende kennis en denkracht voor de provinciale vertegenwoordigers in de externe werkgroepen. Het gaat hier met name om het leveren van expertise en om de afstemming met lopende programma's en opgaven. De provinciale vertegenwoordigers in de externe werkgroepen kunnen hun interne werkgroep gebruiken om zaken uit te zoeken, dilemma's te helpen oplossen, etc. Het is hun 'thuisfront'/achterban die ze raadplegen bij alles wat speelt. De interne werkgroepen zijn daarmee dienstbaar aan de trajecten die in de externe werkgroepen wordt uitgevoerd. De vraagstukken die daar oppoppen dienen integraal te worden benaderd en van een integrale oplossing te worden voorzien. Dit betekent dat altijd breder gekeken zal worden dan alleen de stikstof-vraagstukken.

7.3 Externe organisatie

Binnen de **Bestuurlijke Commissie Stikstof (BC)** van het IPO worden zaken afgestemd en voorbereid. De BC heeft mandaat om zelf besluiten te nemen, en is dus meer dan een adviserende commissie. Deze besluiten zijn wel gebaseerd op de instemming van de afzonderlijke GS-en. De verschillende (inhoudelijke) thema's passeren hier de revue, worden interprovinciaal afgestemd om daarna binnen de afzonderlijke provincies te worden besproken en waar nodig besloten. De BC bereidt ook de bestuurlijke overleggen met de Minister voor. De coördinerend Gedeputeerde voor stikstof heeft zitting in deze commissie.

De **Ambtelijke Commissie Stikstof (AC)** van het IPO bereidt zaken voor de BC voor en bespreekt voortgang en mogelijke knelpunten. De ambtelijk opdrachtgever heeft zitting in deze commissie. Binnen BC en AC zijn verschillende themagroepen benoemd. Binnen deze themagroepen worden stukken voorbereid en werkzaamheden uitgezet. Het gaat daarbij om de volgende thema's:

1. Vergunningverlening en handhaving
2. Gebiedsgerichte aanpak
3. Natuur
4. Nieuwe houdbare aanpak
5. Systeemontwikkeling
6. Monitoring en instrumentatie

Landelijke Regietafel Stikstof (LRS)

De CvdK heeft een specifieke rol als Rijkshoofd die zich laat karakteriseren als een (extra) waarborg voor een zorgvuldig proces en een (extra) waarborg voor een gezamenlijke aanpak (gegeven het grensoverschrijdend karakter van zowel het probleem als de oplossingen). Hij heeft een faciliterende, signalerende en agenderende rol en wordt geacht te sturen op het tempo waarin een en ander gerealiseerd wordt. Als vertegenwoordiger van de provincie Utrecht heeft hij zitting aan de landelijke regietafel waar de betreffende minister(s) en de andere CvdK's regelmatig overleg voeren.

Provinciale Regietafel Stikstof

De CvdK heeft de Provinciale Regietafel in het leven geroepen om de afstemming met stakeholders te organiseren. Alle relevante partijen – van landbouw tot bouw, en van natuurorganisaties tot gemeenten – nemen hierin deel. Wanneer de gebiedsprocessen straks lopen, fungeert deze tafel als schakel tussen deze processen en het Rijk – de CvdK wordt op die manier gevoed in zijn rol als Rijksorgaan richting het Rijk. De regietafel wordt op dit moment vooral benut om de actuele ontwikkelingen met de stakeholders te delen en om hen actief mee te nemen in de totstandkoming van voorliggend plan. Aan de regietafel wordt op bestuurlijk niveau de voortgang besproken, knelpunten benoemd en wordt draagvlak gecreëerd voor oplossingen. Vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties geven hier hun advies aan Gedeputeerde Staten.

Drie gebiedstafels

De negen stikstofgevoelige N2000-gebieden kunnen wat ligging betreft verdeeld worden in drie clusters (zie hoofdstuk 2). Per cluster zal een gebiedstafel komen die het totaaloverzicht houdt van de voortgang in en rondom N2000-gebieden. Zo ontstaan de volgende drie gebiedstafels met ieder drie N2000-gebieden:

- *Gebiedstafel Regio Noordwest* met de N2000-gebieden: Oostelijke Vechtplassen, Botshol en Graslanden de Meije/ Nieuwkoopse plassen.
- *Gebiedstafel Regio Zuidwest* met de N2000-gebieden: Uiterwaarden Lek, Zouwe Boezem en Lingegebied & Diefdijk-Zuid.
- *Gebiedstafel Regio Zuidoost* met de N2000-gebieden: Rijntakken (uiterwaarden Nederrijn) Kolland en Overlangbroek, Binnenveld.

De gebiedstafels omvatten een brede bestuurlijke vertegenwoordiging van betrokken partijen, zo nodig provincie overschrijdend (Gelderland, Noord-Holland): provincie(s), gemeenten, waterschappen, terreinbeherende organisaties, particuliere grondeigenaren, landbouwsector, NMU en bouwwereld.

De provincie heeft per gebiedstafel twee gedeputeerden: één als onafhankelijk voorzitter voor de bewaking van het proces en één die de provinciale belangen vertegenwoordigt. De regisseur stikstof is secretaris van deze tafels.

De drie gebiedstafels hebben als taak om het overzicht te houden en de voortgang te stimuleren in alle drie sporen zoals in hoofdstuk 4 genoemd:

- de voortgang van de natuurherstelmaatregelen (spoor 1);
- de voortgang van de gebiedsprocessen rondom de N2000-gebieden (spoor 2)
- de voortgang van de ontwikkelingen op het gebied van innovatie en kennisdeling en op gebied van (juridische) instrumenten (spoor 3).

De gebiedstafels maken zoveel mogelijk gebruik van reeds lopende gebiedsprocessen. Zij bewaken daarbij de opgaven waar we in de afzonderlijke N2000-gebieden voor staan en helpen oplossingen te zoeken voor dilemma's die we in de verschillende gebiedsprocessen tegenkomen. Zij zijn verantwoordelijk voor het behalen van de resultaten. Zij zijn ook de ambassadeurs voor de gebiedsprocessen, hebben een goed gevoel voor meekoppelkansen en antennes voor signalen uit de gebieden.

Expertteam stikstof

Er wordt een expertteam ingesteld, bestaande uit technisch-deskundigen. Het team is wisselend van samenstelling, afhankelijk van het vraagstuk dat voor ligt. De deelnemers van het team kunnen afkomstig zijn uit de deelnemende organisaties maar kunnen ook worden ingehuurd vanuit kennisinstellingen/adviesbureaus. De regisseur is nauw betrokken bij het team en is voor hen het eerste aanspreekpunt.

De taak van het expertteam is de gebiedstafels bij te staan bij inhoudelijke vraagstukken of dilemma's en hen daarbij te adviseren. Goed werkende voorbeelden zijn er bij het programma Binnenstedelijke ontwikkeling en het programma Nieuwe Hollandse Waterlinie.

7.4 Financiële aspecten van de stikstofaanpak

De aanpak van de stikstofproblematiek heeft –naast organisatorische- ook financiële consequenties.

Proceskosten

In 2019 zijn -voor wat betreft de personele capaciteit die het stikstofvraagstuk vraagt vanuit de provinciale organisatie- de noodzakelijke werkzaamheden grotendeels met de bestaande capaciteit opgepakt. Voor 2020 hebben Gedeputeerde Staten een separaat voorstel voor financiering van in totaal €1,44 miljoen voorgelegd aan Provinciale Staten ten behoeve van aanvullende proceskosten. Dit bedrag is inclusief een bijdrage van €387.000,- aan de interprovinciale organisatie voor stikstof bij IPO. In de Kaderbrief 2021 is een bedrag van €1,22 miljoen opgenomen voor de provinciale proceskosten en €387.000,- voor de kosten van IPO voor 2021 en 2022.

Kosten maatregelen

Gedeputeerde Staten doen in de Kaderbrief 2021 ook een voorstel aan Provinciale Staten voor de inzet van middelen voor de drie hiervoor beschreven sporen van de Gebiedsgerichte aanpak.

Voor het spoor 1 is voorgesteld om in 2021, 2022 en 2023 aanvullend op de inzet van het rijk, €350.000 per jaar vrij te maken voor maatregelen die aantoonbaar toegevoegde waarde hebben maar niet vallen onder de door het rijk benoemde criteria.

Voor de sporen 2 en 3 is voorgesteld uit te gaan van één totaalbedrag waarbij flexibele inzet kan plaatsvinden. Voor de beide sporen tezamen is voorgesteld om een bijdrage van 10 miljoen beschikbaar te stellen in 2021 en verdere jaren. Dit bedrag zal dan opgenomen worden in een nieuw te vormen reserve Stikstof.

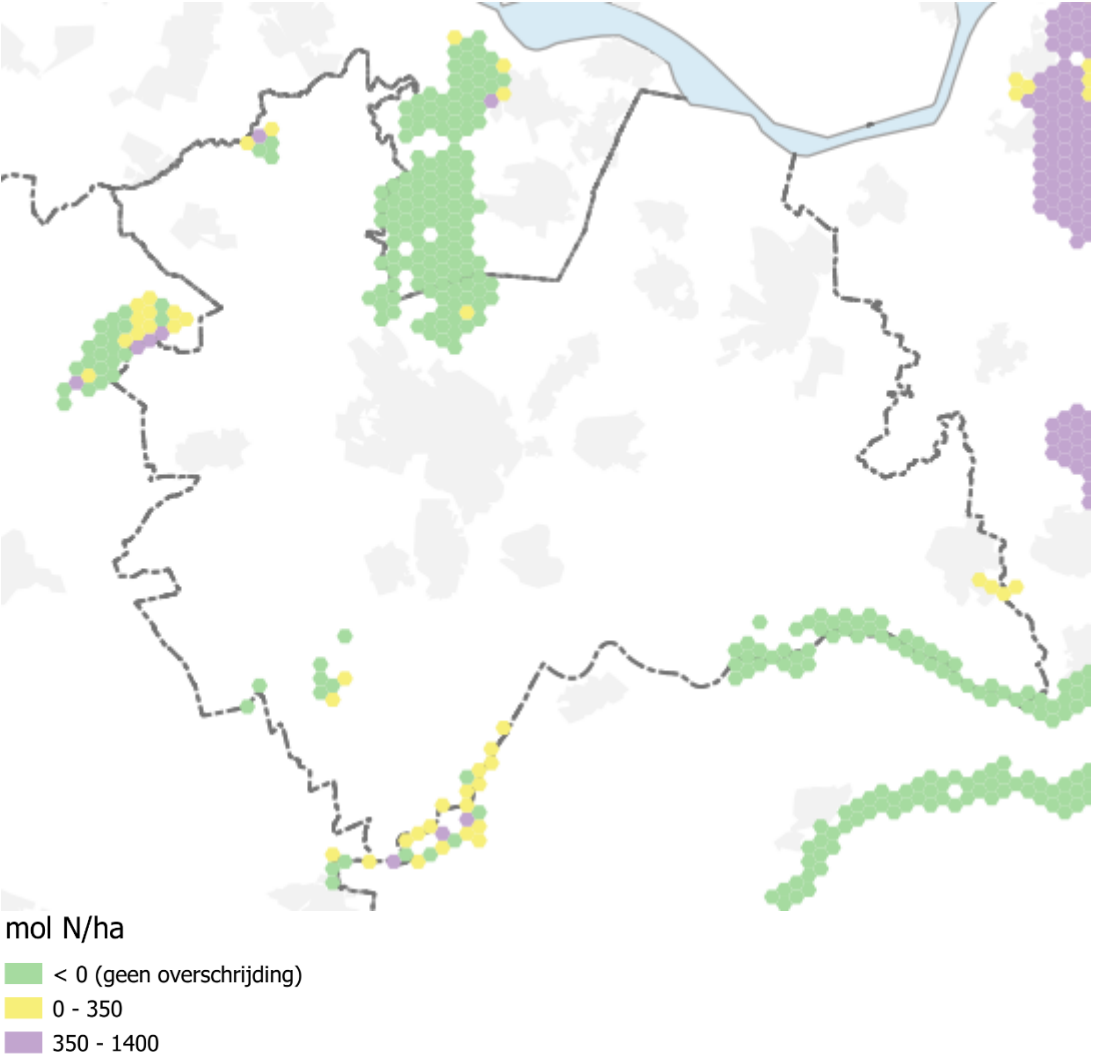
Het ligt in de verwachting dat na een eerste jaar van ervaring met de hier beschreven aanpak in 3 sporen meer zekerheid komt over de totale financiële impact van de stikstofaanpak; dan kan ook een concretere raming gepresenteerd worden. Deze raming zal verder vertaald worden in de diverse financiële jaarcyclusproducten.

recapitulatie (bedragen x € 1.000)	2020	2021	2022	2023	incidenteel/ structureel
proceskosten	1.053	1.220	1.220	-	I
bijdrage programmaorganisatie stikstof IPO	387	387	387	387	S
Spoor 1 (Intensiveren natuurherstelmaatregelen in de N2000-gebieden)	-	350	350	350	I
Spoor 2 (gebiedsprocessen rondom N2000-gebieden) en spoor 3 (versterken innovatie en instrumentarium) <i>(wordt gestort in nieuwe reserve stikstof)</i>		10.000			I
totaal per jaar	1.440	11.957	1.957	737	

Tabel 2, Overzicht kosten gebiedsgerichte aanpak Provincie Utrecht periode 2020-2023

Bijlage 1: Invloed van maatregelpakket uit Kamerbrief 24 april op depositie in Utrechtse N2000 -gebieden

Figuur 1: KDW-overschrijding in 2030, inclusief autonome ontwikkeling en daling buitenland



Figuur 2: KDW-overschrijding in 2030 na maatregelpakket, inclusief autonome ontwikkeling, daling buitenland en uitvoering Klimaatakkoord

